id. ENTZ G
1842—1919
egyetemi tan
ajándéka.

NEMZETI NŐNEVELÉS

KIADJA

AZ ERZSÉBET-NŐISKOLA TANÁRI TESTÜLETE.

SZERKESZTI

SEBESTYÉNNÉ STETINA ILONA.

XXIII. ÉVFOLYAM. 1902. II. III. FÜZET.

Február—Márczius.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

TARTALOM.

		Lap
I.	Báró Eötvös József. Berta Ilona	49—58
II.	A női munkát értékesítő Klotild-egylet. * * *	59—62
III.	Tanulmányutunk emlékei. Peregrini Aranka	63—69
IV.	Önképzőkör a leányiskolákban Hajtmann Etelka	70—77
V.	Tanulmányok a művészi nevelés köréből. Ujváry Ignácz	78—84
VI.	A tanuló idegei. Ember János	85—90
VII.	Az ifjúsági könyvtárak kezelése. dr. Neményi Imre	91—99
VIII.	**Nőnevelési szemle.** Az «Eötvös-Alap» közgyűlése. — A szombathelyi polg. l. iskola jubileuma. — A polg. l. iskolai rajzoktatás. — A M. D. E. budapesti tanítónői szakosztálya. — A női munkát értékesítő Klotild Egylet. — Egy derék szerzetesnő halála. — Az első magyar gazdasági leányiskola. — A pozsonyi állami tanítónőképző intézet értesítője. — A szabadkai áll. tanítónőképző intézet új igazgatója	100—106
IX.	**Irodalom.** Dávid P. Todd. Népszerű csillagászat. (Fordította Darvay Móricz). Csemez József. Dr. Thanhoffer Lajos. Anatomia és divat. Csemez József. — Szuppán Vilmos. Rajzoló mértan. Polereczky Jolán	107—110

☛ *Tisztelettel kérjük folyóiratunk t. előfizetőit s* ***az iskolákat és egyesületeket,*** *melyek folyóiratunkat járatják, hogy az előfizetési pénzeket* ***egyenesen kiadóhivatalunkba (VI., Andrássy-út 65)*** *szíveskedjenek küldeni. A közvetve beküldés által az úgy is csekély előfizetési díj jelentékenyen megkevesbedik. Reklamációkat* ***díjtalanul*** *csak a füzet megjelenését követő hónapban teljesítünk.*

A *„Nemzeti Nőnevelés“* megjelen (az iskolai nagy szünet idejét kivéve) havonként három nyomott ívnyi terjedelemben.

Előfizetési díj: egész évre 4 kor.

Csak egész évre nyitunk előfizetést; de az előfizetési összeg két részletben való lefizetését is elfogadjuk.

Az előfizetési pénzek a *„Nemzeti Nőnevelés“* címe alatt a VI. ker. állami polg. iskolai tanítónőképző intézetbe (Andrássy-út); a folyóirat szellemi részét illető közlemények Sebestyénné Stetina Ilona szerkesztőhöz (VI. ker., Bulyovszky-utcza 28. sz.) küldendők.

NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXIII. ÉVFOLYAM. 1902. FEBR.—MÁRCZ. II. ÉS III. FÜZET.

BÁRÓ EÖTVÖS JÓZSEF.*

«Menyet kell a földön keresni!
Menyet, a föld úgyis elveszendő
S elveszendők, a kik rajta élnek!»

Örök törvénye az emberi léleknek, hogy a mennyet, hogy a mennyországot, hogy a boldogságot keresse! De hát megtalálhatja-e a földön, a mely úgyis elveszendő? s azok között, a kik elveszendők?

Száz meg száz, ezer és ezer különböző formában, új meg új változatban jelentek, jelennek meg e kérdések az örök ember ajkán, szivében! A gyermek lelkében még szunnyad e kérdések szülőanyja, a vágy, hogy aztán egyszerre tűzhányó gyanánt iszonyú erővel törjön elő az *ifjú* lelkéből: mennyet, mennyországot, boldogságot adjatok nekem, itt a földön és csakis itt és sehol másutt! És nem jut eszébe, hogy e föld elveszendő!

De megtudja! Az élet megtanítja rá, hogy az ég és a föld messze, messze vannak egymástól; hogy a földi élet erkölcsi küzdelem, s az ég nyugalma e küzdelemnek jutalma csak!

A nagy, hatalmas szellemek örök alkotású műveikben valamennyien lelküknek e küzdelméről, vívódásáról, átalakulásáról számolnak el. Mindeniké más, mindeniké ugyanaz. Zrinyi és Katona és Madách és Eötvös mindenik a lelke harczát a földön a mennyért, az ég nevében folytatott küzdelmét világítja meg előttünk époszban, drámában, regényben az egyre megy.

Ki ne ösmerné Eötvös Karthausiját? Már mint gyermekek hallunk felőle.

* Szerző felolvasta az «Eötvös-Alap» febr. hó 2-án tartott ünnepi közgyűlésén.

Valami különös, titkos, érdekes szó előttünk a «Karthausi,» mely mögött egy egész ismeretlen világ rejlik. Aztán türelmetlenül ostromoljuk környezetünket, hogy szabad-e azt már nekünk olvasni? Végre szabad, olvashatjuk! Nagy reményekkel, vágyakkal fogunk hozzá és csalódással teszszük le kezünkből! Hát ez a Karthausi?! — Borongás lopódzik a lelkünkbe, lehangoltak leszünk. sápadtnak látjuk a rózsa égő-piros szirmát, halványnak a zöld falombot, bágyadtnak a napsugarat! Mintha a tavasz után ősznek kellene következni! Megosztjuk a Karthausi mélységes bánatát, pedig nem értjük, idegen hozzánk, de jól esik lelkünknek, hogy — mint hiszszük — részvétünkkel vigaszt nyujtunk *neki*.

Nem sejtjük, nem álmodjuk, hogy egykor ő fog vigaszt nyújtani *nekünk*. Bosszankodunk is egy kicsit, hogy olyan sokat szenved, gondolkozik, érez és olyan keveset beszél arról, hogy mi *történt* vele. El is lapozunk néhány lapot, jó néhány lapot, mert hát azért a *történetet* meg lehet érteni. *És ez a fő.*

Eötvös 26 éves korában irta ezt a könyvet s nekünk 26 éves korunkban rendesen sejtelmünk sincs arról, hogy mit írt belé. Most, a mikor megdicsőült szellemének áldozunk, mikor halálának évfordulóján a megenyhült fájdalom vigasztaló erejével hirdetjük, hogy *nem halt meg, itt van velünk:* lelkének történetéről, *Karthausijáról* emlékezünk meg!

A könyvek könyve ez, mely ékesen beszél a szívnek a szívről! Beszél, tanít, nevel, örvények közé ragad, lázadóvá avat, töredelmessé tesz, megtisztít, felemel az ima szárnyán Isten felé!

Önkénytelenül, öntudatlanul irtam le Endrődi «Isten felé» című költeményes gyüjteményének menetét. Meghagyom. Hiszen mind a két munkában a vergődő emberi lelket, a magam lelkét érzem és látom. És a többiben is, époszban és regényben és drámában azt látom mindig, mindenütt, miként keresi olthatatlan vágyódással, szomjas sóvárgással *Teremtőjét* az emberszív! Teremtőjét, kinek csókját homlokán hordja, érzi s a ki mégis sokáig, sokáig elérhetetlen távolságban van tőle. Mindenkinek magának kell megkeresni, megtalálni.

«A küzdelmek czélja nem egyéb,
Mint ujra feljutni Tehozzád!»

És csak ha feljutott és megtalálta, csak akkor lesz emberré!

Olvassuk a «Karthausi»-t sokszor, éltünk különböző korszakaiban, olvassuk, ha boldogok, ha boldogtalanok vagyunk. És ha százszor ujra meg ujra elmélyedve e csodás könyv gondolataiba, egyszer csak megérezzük, hogy a «Karthausi» költőjének mélységes szenvedése tisztító tűz, melyre lelkének szüksége volt, mely nélkül nekünk nem lehetne Eötvösünk: *áldjuk a gondviselést, hogy kiválasztotta őt, hogy megmutatta neki a Golgotát, a tökéletesedés útját, mely egyenesen Hozzá, az Úrhoz vezet!*

Úgy tünik fel nekem, mikor «Karthausi»-ját olvasom, mikor annak megható, megrendítő, isteni bölcseségtől áthatott alapeszméjét átértem: «*Csak az önösnek nincs vigasztalás e földön*» és *Eötvös életére* gondolok; úgy tűnik fel nekem ez a nagy poétalélek, mint a görög mithologia Főnixe, mely elég a szenvedés tüzében, hogy aztán porából újra élemedve, erőteljes, edzett szárnyakon szebben, tündöklőbben törjön fel a magasba és a repülni vágyóknak útat, irányt jelöljön!

Korán, fiatalon történik lelkének e nagy átalakulása, új életre való ébredése! Szinte csodával határos! De ne feledjük, az Istenek választottja, poéta, költő volt ő,

«Ki félve érez minden örömet,
De százszorozva minden bú nyilát.»

Mérhetetlen, szertelen, túlzott, nagyszerű a «Karthausi» hősének szerelme, kételkedése, szenvedése, lázadása, megtérése. Nem, Eötvös az *ember*, nem élhette át mind ezt ily mértékben, leroskadt, megsemmisült volna, mint Gusztáv s nem kezdhetett volna új életet. De átélte, átérezte, átszenvedte, átálmodta mind ezt a *költő*, a poéta! És a költő segítségével győzelmesen kerül ki a küzdelemből *az ember* a saját megnemesedett, eszményitett képemása, a *mi Eötvösünk!*

Nem regény, *lyrai költemény* e könyv; az örök ember szíve dobogása — egy nagy, sokszorosan összetett *elégia*, melyben a bánat, a fájdalom a kétségbeesésig fokozódik; de melynek befejező részé-

ben megvan a kibékülés, a vigasztalás, az ódai erő és fenség, a szeretet apotheosisa! a hit szava!

Hála! ezer hála, hogy e szomorú, bánatos, hogy e fenséges, vigasztaló elégiát megalkotta; hogy feltárta előttünk, kicsiny hitű, kicsiny szívű emberek előtt a kételyek, csalódások, szenvedések végtelenségét, melyek megrázzák, megtépik, összezúzzák a szegény emberszivet, de meg nem ölhetik: sohasem pusztíthatják, irthatják ki belőle a *hitet* és a *szeretetet!*

Sőt csodálatos a hit és a szeretet épen a kételyek, csalódások, szenvedések viharában erősödnek, fejlődnek, izmosodnak, nőnek nagyra, lesznek uralkodóvá! Vigasztalás, megnyugvás van e gondolatban!

Soha költő őszintébben, bensőbben, közvetetlenebbűl fel nem tárja lelkét szenvedő embertársa és Teremtője előtt. Lelki szükséglet volt, hogy e művét megírja. Hitét, reménységét, életének czélját, lelkének nyugalmát keresi benne és általa.

Mindenütt viszontlátom őt regényének hősében, mindenütt ráismerek; a Gusztáv életének és a fiatal Eötvös lelki küzdelmének története e könyv.

Látom, meghatva érzem át azt a szent szerelmet, a mely őt az édes anyjához fűzi. Az anyai szeretetet költő nem dicsőítette, fenségesebb, bensőbb, igazabb szavakkal nálánál. Anyáról szebben, rajongóbb csodálattal nem emlékeztek, nem énekeltek. Hallgassuk meg a dalt:

«Vannak asszonyok, kiknek látásán a szív önkénytelenül megnyílik, kiknek körében *boldognak* érzed magadat és *jobbnak* és *nemesebbnek;* asszonyok, kiket mintegy *vigasztalásnak* teremte Isten e világ bajai közé, mintegy *áldást,* hogy boldogítsanak. Óh vannak ily asszonyok! Ha a házba lépsz, s mindenen öröm és megelégedés mosolyog elédbe s minden gyarapúl és virágozik: az ő művét látod; a *lélek* ő, mely mindent áthat, mindennek életet ad. Nem vet meg semmit, még a legkisebb házi gondot sem, mint gondoskodására érdemetlent, nincs semmi oly *nagy,* mitől visszaijedne, semmi oly *csekély,* mit elúnna, mert mindennek *egy nagy czélja, a szeretet!* Egy ily asszony, egy ily angyal volt anyám!»

Ez a szeretet lelkének erőssége, támasza egész életén át. Az édes anya képe és emléke isteni gondviselésként őrködik felette, irányítja cselekedeteit, megkönnyíti szíve terhét, megmenti a legsötétebb bűntől, a kétségbeeséstől!

Egy ilyen asszony tanitja meg imádkozni! Az anyja szívén át érzi meg az Istent; azért szereti meg, mert az anyja is szereti s hogyne bíznék benne, mikor anyja is hozzá fordúl minden bajában.

Az Isten létezésébe, hatalmába, bölcseségébe, irgalmába vetett hit, nem vész ki a lelkéből soha. És a gyötrelmek minden kínját átszenvedi, mikor az élet ezt a legdrágább talizmánját kegyetlenül ki akarja tépni a szivéből!

Nem csak szenved, megküzd érte hősi elszántsággal, bátorsággal és bár száz sebtől vérzik és félig halva marad a csatatéren, van ereje, hogy meg ne haljon, hogy a kételkedés ütötte sebeket épen a hit malasztjával, balzsamával gyógyítsa be.

A gyermek élete az iskolában, társai, nevelői körében telik el. Látom őt, a mikor kis szíve egész erejével rokonérzés, szeretet után sóvárog. Mindenből többet, mindenből eleget adnak az iskolában, csak a szeretetből jut kevés, a részvétből, a szív melegéből. Mint vágyódik az után, hogy az ő *saját* egyéni, lelki élete, küzdelmei, törekvései, érzelmei iránt érdeklődjenek. Szivének első csalódása itt kezdődik, midőn megérzi, hogy az iskola nem otthon.

Valóban örök becsü nevelői tanácsok azok, melyeket a kis Gusztáv lelki elhagyatottságának rajzolása közben a «Karthausi» költője a nevelőknek ád! Felejtsétek el *önösségteket*, szeressétek a gyermeket! értsétek meg szíve dobogását, ne hagyjátok egyedül küzdelmeivel, ne higyjétek, hogy fájdalmai és örömei jelentéktelenek és lelkében nyomtalanúl tűnnek el!

«Habár Lethe választja is el az embert élete első korától s ha az egyes emlék idővel eltűnik s az egyes érzemény elveszti édes, vagy keserűségét: ő maga nem változott; csak az lép ki a túlparton, ki az innensőn beszállt, *arany*, ha salakját, — *salak*, ha aranyát vevé el nevelése».

Később meg így sóhajt fel és vele sóhajthatunk valamenynyien. «A *szeretet* hatalmas eleme nevelésünkből eltűnik s vele a gyermek boldogsága s gyermekörömeivel azon *vidám optimismus*, melyre neveltetnünk kell s mely nélkül az élet csak fájdalmat nyújt.»

A gyermek, az ifjú szív második nagy érzelme, a *barátság*, rendesen az iskola falai között keletkezik, fejlődik, itt hozza a legszínesebb, illatosabb virágokat. — E barátság az érdekek összeütközését nem ismeri, megható a maga *önzetlenségében*. Óh ha ilyen, ilyen barátok tudnánk maradni egész életünkön át! sóhajt fel a «Karthausi» hőse, a «Karthausi» költője! Ha megtudnók, ha meg akarnók érteni barátunkat és hitben reményekben összeforrva vele, egymást támogatva, egymásban, egymásért küzdenénk nagy és nemes czélok megvalósításáért. De *önösségünk* résen áll és száz és ezer-féle mentséggel szolgál cselekedeteink magyarázatául. A «Kartausi» hőse, költője, midőn csalódva legszentebb baráti érzelmében, lelke kínosan vergődik, azért, azért nem lelhet vigasztalást, mert nem barátját vádolja, hanem önmagát; *önösségben* keresi és találja meg csalódásának okát. Nem tudott *szeretni* igazán és így nem boldogíthatott és boldoggá nem lehetett.

Valami megható, nagyszerű, felemelő a fiatal Eötvös küzdelme a saját emberi természete, önössége ellen. Nem akar rabszolgája lenni saját magának!

Aztán jön, az iskola után jön az élet! Boldoggá akar lenni az ifjú szíve, *szerelmet* és *dicsőséget* keres!

És mikor megleli szerelmének tárgyát, szenvedélyében, édeskínos boldogságában megsemmisül körülötte a világ! Szülő, barát, rokon dicsőségvágy, minden, minden eltünik! Szerelmével együtt nő hite, reménysége, bizalma, lelki ereje és vele halnak meg ezek, mikor megtudja, megérti, hogy csalta önmagát: a saját *önössége*, a *boldoggá levés* után való vágy hitette el vele, hogy viszont szerettetik.

Szerelmi önzésében nem ismert mértéket, határt; nem kutatta annak érzelmeit, a kit boldogítani akart, lelke küzdelmét meg se látta, mindent a saját *énjének* javára magyarázott. Mindig csak

magát látta, érezte — és ezért, ezért nem érdemelte meg a boldogságot. Nincs, nincs vígasztalás, *mert önös volt.*

A menyet meg lehet találni a földön, de csak az nyerheti el jutalmúl, *a ki szeretni tud*, a ki urrá lesz önössége felett! Ezt vallja ezt hirdeti a «Karthausi» hőse saját életboldogságának árán; ezt hirdeti kínzó csalódástól meggyötörve a költő. Mindig, mindig önmagát vádolja és szenved iszonyúan, mert elégedetlen önmagával, mert távol látja lelkétől azt az *ideált*, a mit magának az emberről — a ki Isten képét hordozza — alkotott! Nem érdemes igy élni! Az életet nem azért nyerte az ember!

Hatalmas, szinte ember fölötti az a küzdelem, melyet *szerelmének önzése — a boldogítani vágyás* nemes, édes érzelmével vív lelkében! Mi, kicsiny emberek, bámúlva nézzük e szívnek harczát, önkénytelenül részesévé leszünk és lehetetlen, hogy ne nemesedjünk általa.

Dicsőségvágy! ez a fiatal szívnek másik fenséges, nagy álma! Hiúság a szülőanyja, önérzet, öntudat, hit a támogatója. Segitségül jön a költői fellángolás, a képzelet — és semmi, semmi sem lehetetlen! Gusztáv nagy tervekkel, ábrándokkal lép a világba, melyeknek megvalósítása az emberiség jövőjét, boldogságát czélozza. Lelkét emberszeretet hajtja át, tehetségét, erejét a köznek ajánlja fel!

Mi akadályozza munkájában? Mi állja útját? Minden előtt maga a világ, a társadalom, melynek érdekében dolgozni akar! A társadalom, melybe lép, munkát tőle, a gazdag, előkelő gróftól nem kíván. Megbecsüli a nélkül is, sőt beczézi, elösmeri elsőségét, elősorolja, hirdeti érdemeit, melyek nem léteznek, bőségesen osztogatja a kitüntetéseket. De nagy árt kíván érte, rabszolgájává teszi és a lelke javát, önérzetét, jövőjébe vetett hitét, reményeit, életczélját követeli tőle.

Lesz-e ereje az ifjúnak megküzdeni e társadalommal, mely annyi élvezetet kinál? — lesz-e ereje a jogokkal szemben kötelességeket teremteni magának s a lélek nemességének, a munka nemesítő hatásának, a szeretet demokratiájának elvét hirdetni ott, a hol csak a születési nemesség és a vagyon dominálnak? Lesz-e

ereje megküzdeni a saját érzelmes, passiv egyéniségével, mely lassanként azt a kényelmes elvet érleli meg benne, hogy végre is egy ember munkája csekély, értéktelen, felesleges s a fennálló társadalmi rendet meg nem változtathatja?

Gusztáv hősiesen harczol, küzd a társadalommal, a saját ezer kételyével, csalódásával, — aztán belefárad és fenékig üríti az élvezetek poharát — aztán megundorodik, megiszonyodik saját magától és üresnek, kietlennek, czéltalannak találja az életet. Elveszti hitét, reményét saját jövője, hivatása iránt. Keserűen csalódik önmagában és az emberekben, mindenben, mindenkiben, az ember magasabb rendeltetésében, a Teremtőben! Fellázad ellene!

Miért adott reményt a szívnek, boldogság után való vágyódást, ha a remények meg nem valósulnak s a vágyak elsorvadnak és elfajulnak? Miért hitet — ha csak kétely fakad belőle? — szeretetet, ha az ember érdemetlen, hitvány dolgokra pazarolja . . .? miért? És egyszerre feljajdúl a meggyötrött szív és szabadúlni akar minden fájdalmától, minden csalódásától! Minő sötét, vígasztalan pillanat!

Csak pillanat és nem vígasztalan! Az ég sötétjét egy csillag szelíd fénye enyhíti! *A szerető édes anyára való visszaemlékezés!* És mikor a megdermedt szív a szeretet hatása alatt kienged és felmelegszik: a kéz imára kulcsolódik és az ajak fohászt rebeg!

A szíve mentette meg. A három isteni erény közül a leghatalmasabb, a *szeretet*, vezette vissza Teremtőjéhez. — *Mindnyájunkat mindig a szeretet ment meg és tart meg az életnek, a szeretet vezet vissza Istenünkhöz.*

Fenséges az a tanítás, a melyet a «Karthausi» hőse örökségképpen reánk hagy:

«*Szeressetek!* E nagy világon csak egy van, mi valóban boldogít: *szívetek*, csak benne keressétek örömeiteket. Kincs a szív, melyet Isten — mint az anya elváló gyermekének amulettjét — midőn a földre helyezé, kebletekbe rejtett, hogy az megőrizzen, míg távol vándoroltok s ha majdan megtértetek, *rajta* ismerje meg gyermekeit. Óh *őrizzétek* meg! e földön nincs — mi, ha ezt vesztettétek, kipótolhatná károtokat!»

«Szeressetek! oh de ne csak egyesekért dobogjon ifjú szívetek; bármi kedves és boldogító a kör, melybe sorsotok helyeze, ne ez legyen határa szerelmeteknek: a nagy emberi családnak gyermekei vagytok s kebletek nem emelkednék testvéreitekért?»

«Óh az emberi nem el fogja érni magas czélját! Századok fognak múlni, sok ivadék eltűnni küzdés között, de a napnak jönni kell, melyben nemünk hivatását betölté, melyben a *jó győzni fog a világon!* Reméljetek ifjak!»

«S ha netalán napok jönnének, hol szivetek elfáradva annyi kinzó tapasztalás után, kételkedni kezd, — ha erőtök a nehéz pályán, melynek czélja — mennyivel tovább jártatok, annyival messzebbre száll, ellankadott; akkor gondoljatok reám és életemnek emléke őrizze meg az önösségtől lelketeket. — Bús napjaitok el fognak múlni; a világ fájdalmát kedvesek ölelései, kedveseitek öleléseit a világ ki fogják pótolni, *csak az önösségnek nincs, nincs vigasztalás a földön!*»

Fenséges e tanítás! A «Karthausi» költője adja azt hőse ajkára, *Eötvös szívéből fakadt!* Ifjan, mondhatnók az élet küszöbén jutott el ezekre az isteni igazságokra!

De nem ez az, a mi lelkünket mélyen meghatja, szivünket megremegteti, — hanem az a végtelen boldogító gondolat, hogy Eötvös élete méltó ehhez a tanításhoz, hogy vele teljes összhangzásban van, hogy tőle el sem választható!

Szivét, a melyet Isten legnagyobb ajándékának tekintett, tisztán és híven megőrizte. Egy egész nemzet érezte e szív szeretetének jóleső, boldogító melegét! Nekünk adta egészen, itt hagyta örökségképpen és mégis visszaadta Teremtőjének, a ki erről az amulettről ismert rá leghűségesebb gyermekére.

Ez a szív nemcsak egyesekért dobogott, testvéréül fogadott egy nemzetet, a melynek jövőjében hinni tudott! hinni az ember jövőjében, magasabb rendeltetésében, a jónak diadalában! Honnan vette hozzá az erőt? Mi táplálta reménységét? A szeretet, csupán a szeretet!

Neki volt vigasztalása a földön, mert nem élt önös életet, mert megérezte, hogy csak az a szeretet boldogít igazán, a melyet

adunk, mert megértette, hogy az egyes ember munkájának értékét hitének, meggyőződésének ereje adja meg. — A nagy erkölcsi harczot megküzdötte. «A szelek mérgét nemesen kiállta.» A küzdelemből győzelmesen került ki és elindúlt «a jobb s nemesb lelkeknek útján» és nem tért le róla soha!

Neki volt, neki van vigasztalása, egy nemzet adózott, adózik hálával, hódolattal, szeretettel nemes életének, fenkölt szellemének áldott emlékezetének!

Neki volt vigasztalása, azzal a hittel vette örök búcsúját, hogy eszméi győzni fognak!

«Annak, ki másokért él, a míg élhet,
A sírban nem lesz zord az éjszakája,
Úgy látja, mélyén egy-egy csillag ég
S mintha az árnyon át hajnallanék!»

Ő mondta, Isten sugallta, csodálatos, erős hittel hirdette:

«Mi viszont látjuk egymást!»
«Ember! te halhatatlan vagy!»

Budapest. *Berta Ilona.*

A «NŐI MUNKÁT ÉRTÉKESÍTŐ KLOTILD-EGYLET.»

Az új esztendővel egy, a fővárosban már évek óta csendesen munkálkodó nemes czélú egyesület született újjá. Tíz évvel ezelőtt a «Magy. Orsz. Tisztviselő-Egylet» kebeléből indult ki az a szép eszme, hogy oly egyesületet kellene létesíteni, mely az intelligens szegény nőknek módot nyujtana kézimunkáik értékesítésére a nélkül, hogy boltról-boltra kelljen miattok járniok és nevüket a nyilvánosság elé vinniök. Mert hiába, társadalmunk ugyan szivesen hirdeti elvben, hogy a munka nem szégyen, de — valljuk meg őszintén — gyakorlatban mégis néminemű részvétteljes leereszkedéssel viseltetik azon nők iránt, a kik, a nélkül, hogy oly nyilvános pályán működnének, a mely nekik megszerzi az őket megillető tiszteletet, mégis azon fáradoznak, hogy egy vagy más kéziügyességüket felhasználva, önmaguk vagy családjuk életgondjain könnyítsenek. És épen ezért az ilyen dolgozni akaró szegény nők szeméremből nem merik, nem akarják és nem tudják munkáikat értékesíteni, pedig ezek a szemérmes, intelligens szegények legtöbbször sokkalta sajnálatra méltóbbak, mint azok, a kik elmehetnek a kenyérosztó boltokba, beállíthatnak napszámba bármily kinálkozó munkára.

A középállású hivatalnok felesége, özvegye, árvája; a társadalmi állásánál fogva bizonyos szereplésre úgyszólván rákényszerített nagyobb hivatalnok neje; a tönkrement pénzember felesége, a szegény sorsra jutott arisztokrata, vagy gentry nő, a pályára készült, de álláshoz nem jutott sok szegény intelligens leány, legtöbbnyire oly családokkal áll szoros összeköttetésben, élete, multja úgy összeforrott az intelligens társadalom bizonyos csoportjával, hogy nyilvánosan kimondott munkája talán eltávolodást jelentene mindattól, a mi az ideig életével összeforrott. Az ilyen intelligens

nőnek helyzete a szegény nép asszonyának sanyarú körülményeivel szemben kétszeresen súlyos, mert anyagi gondokhoz a szégyenkezés lelki kínjai is hozzájárulnak. E szemérmes szegények sajnálatos helyzetét a maga valójában ecsetelni nehezen, de megértenie, megéreznie könnyen lehet annak — a kinek szíve van. És ezért mondhatjuk, hogy mérhetetlen áldású jótékonyság alapját vetette meg a Tisztviselők-Egyesülete, midőn 200 koronáját, mint az első alapítói díjat e nemes czélra letéteményezte. A nagy, nehéz feladathoz mérten ez az aránylag csekély összeg volt az a mag, a melyből sok viszontagság után terebélyes fa fejlődött ki.

Önzetlen, anyagi és szellemi áldozatra kész emberek vették akkor kezükbe az ügyet, adakoztak, gyűjtöttek, felszólításokat intéztek a nőkhöz s az egyesület Kóburg Lujza főherczegnő védnökségével s anyagi segítségével megkezdette működését, mint «Női munkát értékesítő Lujza-Egylet». Bossányi Ivánné állami felsőbb leányiskolai tanítónő és Szávoszt Alfonzné nagykereskedő neje buzgólkodtak különösen az ügyben. Berendeztek egy irodai helyiséget s anyagi haszon nélkül, a jó eszmeért lelkesülni tudó emberek odaadásával vezették a beadott és megrendelt munkák ügyeit. Buzgalmuk azonban csekély sikert aratott; az elvetett mag a neki való talajt nem találta fel. A társadalomnak nagyon kis csoportja vette csupán állandó gondjába a szép eszmét; begyült a sok kézimunka, de csakhamar alig volt a ki vegyen vagy rendeljen. A vezetők is kimerültek az anyagi és szellemi áldozatokban és csüggedni kezdtek.

A régi vezetők kidőlése után azonban pár évvel ezelőtt új vezetők léptek fel kezdeményezőleg, köztük különösen Gaál Jenőné és György Aladár. A Lujza-Egylet 1898 óta Hugonnay Béla grófné elnöklete alatt Kreupl Sarolta titkár lelkiismeretes, buzgó közreműködésével ismét folytatta munkáját. De a sok ide-oda költözés és a nagyközönség távolmaradása megint megbénította a törekvéseket. Az egylet tisztikara s egy-két érdeklődő legszűkebb körben össze-össze ültek tánácskozni Gaál Jenőné meg Varga Károlyné alelnökök lakásán. S míg eként csendben folytak a tervezgetések, tárgyalások, mindenki azt hihette, hogy az egyesület megszűnt.

Ekkor történt, hogy az elnöknő Szapáry Ivánné grófnét kérte fel az iroda-igazgatói teendők elfogadására. A viszonyok mintegy varázsütésre megváltoztak. Az új igazgató faradhatlan buzgalma nagy ismeretköre új tagokat, pártolókat és rendeseket, vevőket és megrendelőket teremtett az egyesületnek. A beadott kész munkák fogytak, a nők megrendeléseket kaptak, a társadalom kezdett érdeklődni, szóval azon vettük magunkat észre, hogy a kiszáradtnak vélt mag ime kicsirázott s egyszerre nekiserdült az áldásthozó növény. Ujult erővel láttunk hozzá mindnyájan a munkához, dolgozott ki-ki a maga helyén. Vajda Károlyné sikerült hangversenyestét rendezett az egyesület javára a Ferenczvárosi kör helyiségében. Gaal Jenőné lelkes buzgalmával nagyobb szabású műsorral kétszer is bevonult az egyesület az Urániába. Szóval a munkás kezek öltögethettek otthon, csendben, titokban; volt, a ki munkájukat megfizesse, volt közönség, a ki vásároljon. Csakhogy azok, a kik egészen közelről szemlélhették a dolgokat, azok látták csak, hogy még mennyivel több rendelő, vevő kellene, ha mindazokon segíteni akarna az egyesület, a kik hozzá fordultak. Ez időben mondott le az elnökségről Hugonnay Béla grófné.

Az egyesület vezetését ideiglenesen, Gaal Jenőné helyettes-elnök vette át; a pénztárnoki teendők végzésével Danielné Lamács Luiza bizatott meg. Az egylet másik jó szelleme pedig — Szapáry grófné — utat-módot talált arra, hogy fenkölt gondolkozású, nemes szivéről országszerte ismert egyik fenséges asszonyunknak, Klotild főherczegnőnek érdeklődését felébreszsze az egyesület nemes czélja iránt. Mindnyájan, a kik szivünkön viseltük az intelligens szegény nők ügyét, reményteljes várakozással néztünk a közeljövő elé! És nem csalatkoztunk. Klotild főherczegasszony ez alkalommal is gyámolitójává lett a reá szorulóknak. Sőt az egyesület védnökségét is átvette Kóburg Lujza főherczegnőtől és kegyesen megengedte, hogy az egyesület az ő nevét viselhesse. Az ő áldásthozó lényének varázsával dolgozhatott tovább most már a «Női munkát értékesítő Klotild-Egyesület. A főherczegasszony állandó ingyen üzlethelyiséget adott belvárosi palotájában és állandó évi segítséget igért az egyesületnek.

A ki pedig az ujjá alakuló egyesület kérésére segítő kezét nyujtotta az előretörő kis csapatnak, hogy a kijelölt úton tovább vezesse, a ki igazán szívével fogta fel a szegény nők ügyét, a ki benső érdeklődéssel egészen magáévá téve az egyesület érdekeit, elvállalta a neki felajánlott elnökséget: az Apponyi Albert grófné volt, aranyszájú politikusunk felesége. Gaál Jenőné, az egyesület ügyvivő alelnöke, a ki egyszersmind az egyesület lelkes szószólója is volt Apponyi grófnénál, most már az ő kezébe tette le a Klotild-Egylet jövendő felvirágzását. S hálásan mondhatjuk, hogy a jó ügy a legjobb kezekben van.

Az egyesület tehát ujjá született, a kicsinyke magból terebélyes fa vált, melynek áldásos gyümölcsét már is több száz nő élvezi. Az egyesület könyvei szerint a lefolyt évben 352 nő részesült összesen 5615 Kor. értékű munkában, részint megrendelésben, részint munka eladásban. Az üzlethelyiségben (Eskü-út 6) állandóan ki vannak állítva a beadott munkák s a dolgozó kezek is munkára készen várnak a megrendelések elvégzésére.

Nagyon óhajtandó, hogy minél többen lépjenek be az egyesület tagjai közé. Az évi 4 korona tagdíjat kiki könnyen megfizetheti. De még szükségesebb volna, ha a művelt nők tömeges megrendeléseket adnának a nők számára. Egy kis hímzésre, varrásra, másolásra, fordításra vagy rajzolásra mindenkinek lehet szüksége. Nem hoz az illető áldozatot, midőn ezt a Klotild-Egyesületnél rendeli meg, mert Szapáry Ivánné grófné fáradhatatlan buzgalommal adja ki és ellenőrzi az összes rendeléseket, gondoskodik arról, hogy mérsékelt áron jó munkát szolgáltasson ki az egyesület; de áldást hoz a megrendelő egyes mellékkeresetre szorult nőknek, könnyeket töröl le, mert nem százak, de ezrek vannak, kik munkát keresnek.

Budapost.

* * *

TANULMÁNYUTUNK EMLÉKEI.

(Befejező közlemény.) *

Sebenicoból hajóval Scardona felé, a Krka vizesések megtekintésére indultunk. E folyón, mely Sebeniconál egészen kiszélesedik, de később elkeskenyedik úgy, hogy néhol alig fél kilométeres, fölfelé haladva, a Zatoni öbölbe jutunk, hol a hasonnevű város fekszik, melynek, közelében a Lago Prokljannál a folyó északkeleti irányban nagy fordulatot tesz és a Canale di Scardonába vezet, a hol az ismét kiszélesedik és Scardona látképe tárul elénk.

Scardona szintén római város, melyet az avarok dúltak fel. Később a horvátok által ujonnan felépítve, sokat szenvedett a velenczeiektől és a török pusztításoktól, a melyeknek káros hatását még ma sem heverte ki teljesen. Ujabban, különösen a mióta a Krka-vizeséseket mindinkább látogatják, ismét emelkedőben van. A város anyagi fellendülése érdekében különösen sokat várnak a vizesésnek ipari czélokra való felhasználásától.

Körülbelül ötnegyed órai hajózás után elértük czélunkat és eljutottunk a vizeséshez. Gyönyörű látvány az, midőn 100 méter szélességben terasseszerűen rohan le a körülbelül 7 különböző esést magában egyesítő főesés hatalmas viztömege, melynek naptól megvilágított és a szivárvány összes szineit játszó ezüstös vizsugarai ellenállhatatlan hatalommal kötik le a látvány felülmulhatatlan szépségétől elragadt szemlélő figyelmét. Fokozza a hatást elől a környező vidék a Krka folyóval, a háttérben a Dinári Alpok ködbe burkolt körvonalaival és a vizesést közvetlenül környező Monte Salvatore virágzó déli növényzetével.

* Az első közlemény a januári füzetben van. Szerk.

Nehezen válunk meg e szép képtől és feledhetetlen benyomás emlékével hagyjuk azt el, hogy utunkat a Trau felé folytathassuk.

A sebenicói öbölből a nyilt tengerre hajózunk, mely kiálló sziklacsúcsaival és apróbb szigeteivel folyton változatos vidékben gyönyörködtet, a mig el nem érjük Traut, a mely a XII. század utolsó tizedeitől fogva hosszasan magyar uralom alá került és a mely 1322-ben a magyar király jogainak fentartásával Velenczének adatott át, de 1358 február 18-án a zárai békekötéssel a magyaroknak jutott, kiknek birtoklása 1420-ig tartott.

Történeti szempontból rendkivül érdekes város ez. Számos még a római uralom idejéből származó emléke van és házai a mai napig csaknem változatlanul megmaradt velenczei stylben épültek. Ilyen a Palazzo Capito, a városház kapuján a velenczei oroszlánnal. Érdekes a Loggia egyszerű gránátoszlopaival, melyek a római időkre emlékeztetnek. De legszebb emléke a dóm, melyet a XIII. században kezdtek épiteni, 1421-ben megnagyobbitottak és hosszabb időn át átalakitottak. Campanileját pedig a XVI. század elején készitették, midőn a dóm mai alakját nyerte. Figyelemre méltó a gyönyörű román stylben épült főbejárat az apostolok reliefképeivel. Belsejében, melyet kettős oszlopsor három részre oszt, nagyon szép fafaragványokkal diszített részeket láttunk. A dómban levő kis kápolnában helyezték el Orsini szt. János traui püspök márványból készült és két márványangyaltól tartott sarkophágját, melyet Andrea Durazzo és Nicolo da Firenze mesterek alkottak.

Rövid tartózkodás után elhagyván Traut, a Riviera di sette Castelli mellett haladunk tovább. Igy nevezik ugyanis a Trautól Spalatóig huzódó partszegélyt azon hét várról, melyet a velenczei nobilik épitettek, hogy a senátus által nekik adományozott területeket a törökök által megvédelmezhessék. Enyhe éghajlat és gyönyörü déli növényzet teszi e vidéket hiressé. Bua és Solta szigeteken túl Brazza körvonalai tűnnek föl, a midőn már beérünk a spalatói kikötőbe.

Spalato kereskedelmi szempontból Dalmátiának legélénkebb kikötője és az idegenekre nézve főleg történelmi szempontokból

érdekes. A város multja visszanyúlik a rómaiak idejébe, melynek számos emlékét őrizte meg. Ilyen Diocletian palotája, a hová a betegeskedő császár visszavonult, midőn trónjáról lemondott és a hol a még hátralévő pár évét tölttötte el. Halála után a római császárok hivatalokat helyeztek el ezen óriási palotában, a melynek azonban mind a mellett egész frontjai üresen állottak. Midőn az avarok Salonát elpusztítják, a menekülő lakosok népesítik be Diocletián palotáját, a melybe egy egész várost építettek bele, a mint az ma is látható. Négy, romjaiban még fennlévő, kapu vezetett e hatalmas palotába: a Porta Aurea, a Porta Aenea, a Porta Ferrea és a Porta Argentea, melyek egymással utakkal voltak összekapcsolva. Különösen érdekes a palota perystiliuma a dóm melletti téren épségben fenmaradt hatalmas méretű korinthusi oszlopaival.

Spalato IV. Béla királynak és ezzel együtt a magyar nemzetnek is nagy szolgálatot tett, midőn ott a tatárok elől bujdosó király nemcsak maga talált menedéket, hanem annak polgáraira bizta megőrzés végett a magyar szent koronát, Székesfehérvár és számos más egyház kincseit is.

Spalato legfőbb nevezetessége műtörténeti szempontból a dóm. Alapját Diocletián mausoleuma képezte. Hatalmas oszlopcsarnokával és kupolájával a régi római építészet legbecsesebb emléke. A mausoleumot a VII. században Ravennai János spalatói püspök alakíttatta keresztény templommá. Ettől fogva nem szenved jelentékeny változást egészen a XIII. századig, midőn megkezdik a torony építését, melyet a XIV. század második felében Róbert Károly neje: Erzsébet folytatott és nápolyi Károly neje: Mária fejezett be. Jelenleg restaurálják e műremeket és a román stylben épült gyönyörű toronyból a deszka állványok miatt alig láthatni valamit.

Megtekintettük a Jupiternek szentelt Aeskulap-templomot is, melyet a XIII. században baptisteriummá alakítottak és a mely ma is e czélnak szolgál. Belsejében látható ravennai János érsek és rögtön a bejáratnál IV. Béla leányainak egyszerű sarkophagja.

Spalatónak egyik érdekessége az archæologiai muzeum, mely-

ben legnagyobbrészt Salona romváros területén kiásott római régiségek: szobrok, sirfeliratok, reliefek, terracotta, vázak és edények, fegyverek, érmek és ékszerek vannak összegyüjtve.

Salonát legnagyobbrészt már felásták és romjai érdekes képét mutatják a rendkivül kifejlett római kulturának. Megtekintése tervbe volt véve, de a kellemetlen időjárás miatt, a mennyiben egész nap esett az eső, csak néhányan nézték meg a kiásott romokat.

A Solta és Brazza szigeteket elhagyva Lesina szigetén kötöttünk ki, a hol a vegetatio teljesen déli és a hol különösen a part mentén ciprusok, pálmák, agavek, szentjánoskenyérfák közt jártunk. Két kikötője van: a Citta Vecchia és a Lesina, melyet erődök környeznek, minő a Fort Napoleon, a Fort Nicolo és a Fort Spagnuolo. A hajóról rögtön a Piazzára jutunk, melynek egyik oldalán a Loggia, a másikon a dóm köti le a figyelmünket. A székesegyháznak gyönyörű márványoltárai vannak és értékes oltárképét, mely szent István vértanút ábrázolja, Giacomo Palma festette. Meglátogattuk a ferenczieк kolostorát is, a hol szintén értékes festményeket találtunk. Ezek között Roselli, Leonardo da Vinci modorában festett Utolsó Vacsorája a refectoriumot ékesíti. Templomukban Bassano és Palma műveire akadunk.

Lesina után Lissa szigetén kötöttünk ki, a hol a temetőben az 1866-iki lissai ütközetben elesettek siremlékét, az ú. n. lissai oroszlánt kerestük fel, mely gyönyörű fehérmárványból készült. Egyik oldalán az elesettek nevei olvashatók, a másikon pedig a felrat ez: «Den in der Seeschlacht am 20. Juli 1866 für Kaiser und Oesterreich ruhmvoll Gefallenen im frommen Andenken die Waffengefährten». Hátsó oldalát a tengeri ütközetet ábrázoló dombormű diszíti.

Lissáról Curzola szigetére mentünk, mely velenczei stylben épült városházával és magánházaival rendkivül kellemes benyomást tesz. XIII. századbeli dómja egyike Dalmátia építészeti remekeinek. Értékes festményei is vannak. Oltárképét, mely szent Sebestyént ábrázolja, Tintoretto festette; egy másik képét pedig Giacomo de Pontenak tulajdonítják.

A Meleda és Sabioncello szigetek mellett elhaladva Ragusa

kikötőjébe: Gravosába jutottunk, honnan körülbelül egy fél óra alatt Ragusába érünk.

Ha gyalog teszszük meg ezt az utat, teljesen átengedhetjük magunkat a gyönyörű vidék szemlélésének. A szebbnél szebb nyaralószerű házak kertjeiben agavek, cactusok, fügefák, gliciniák, datolyapálmák és a legválasztékosabb déli disznövények pompáznak. A folytonosan emelkedő út legmagasabb pontjáról pedig szép kilátás nyílik a tengerre, Lacroma szigetére és a Lapad félszigetre.

Ragusába érve a Porta Pilen keresztül. a város főutczájába, a Stradonera jutunk, melyen a legdíszesebb épületek emelkednek és a legnagyobb üzletek találhatók. Mindjárt az út bejáratánál a ferenczrendiek temploma van, a mely a XIV. században épült byzanczi alkotás. Itt őrzik szent Lászlónak kar-ereklye-tartóját, melyet Fraknói Vilmos püspök az Archæologiai Értesítő 1898. évfolyamának 193—195. lapjain ismertet. Ellenkező végén emelkedik a Roland-oszlop, melyet felirása szerint, Zsigmond uralkodása alatt emeltek, a mikor a rektorok palotája is épült régi olasz renaissance stylben, csúcsives ablakokkal és földszintjén oszlopcsarnokkal. Ugyanilyan stylben készült 1520-ban a Dogana vagyis vámház. Árkádjai körivesek és oszlopcsarnokának egyik fülkéjében a város védszentjének szobra áll. Megnéztük a dominikánusok kolostorát is, a melynek különösen a folyosója, érdekes vegyüléke a román és gót stylnek. Egyszerű templomának főkincse Tizián Magdolnája a Pozza család birtoka, Giorgio Vasari képe, mely a Szentlélek eljövetelét ábrázolja és Nicolas Raguzione triptichonja, a mely átmenetet képez a velenczei iskolából a sienaiba.

Raguzából gyönyörű kilátást nyerünk a tengerre, a Fort. S. Lorenzo, Margherita, Leocrona és Royal erődökre, a S. Giacomo kolostorra és Lacroma szigetére. «Nápoly szerencsés égöve alatt csaknem tropikusnak nevezhető növényzet minden varázsával ékesítve a tiszteletgerjesztő ősrégi Ragusával szemben, elragadó, örökké zöld tündérsziget emelkedik ki a tenger kék hullámaiból az Adria gyöngye: Lacroma», irja a szigetről gróf Lónyay Elemérné.

A sziget déli részén olasz stylű kastély és egy kolostor emelkedik, melyet, a monda szerint, a XII. században Oroszlánszívű

Richárd alapított. Ide menekült Zsigmond király is Bajazid szultán üldözése elől. A kastélyt Miksa császár építtette, a kinek e sziget, melyet több költeményében magasztal, kedvencz tartózkodási helye volt. Miksa halála után Rudolf trónörökös birtokába ment át, ki azt szintén többször kereste fel. Elhunytával Ő Felsége a dominikánusoknak adományozta a szigetet, hol csak nehány szerzetes tartózkodik állandóan. E gyönyörű sziget ma meglehetősen elhagyatott, bár gyönyörű sétányok szeldelik keresztül-kasul pálmákkal, agavekkal és déli növényekkel beültetve. Festői részlete a Mare Morto elzárt tengerrész, a mely csak egy oldalon közlekedik a tengerrel és az Arco Naturale természet alkotta sziklahid, mely alatt a tenger hullámzik. Különösen déli részének néhány pontja biztosít felséges kilátást a sík tengerre. Keleti részén a parton kőkereszt köti le figyelmünket, a hol 1859-ben a Triton nevű hadihajó röpült a légbe.

Ragusából az omblai vizeséshez rándultunk ki. Utunkban magas karsztjellegű hegyek és déli növényzetben gazdag falvak mellett haladtunk el, mígnem megérkeztünk az Ombla-forrásvidékhez, a hol a folyó óriási erővel tör elő vizesést alkotva, a mely azonban nem oly jelentékeny, mint a minőt Krkánál láttunk.

A Ragusától Cattaróig terjedő út egyike a dalmát partok legfestőibb vidékeinek. Elhagyva Ragusa Vecchiát és Lacroma szigetét, egy kis öbölbe jutunk, melynek legkimagaslóbb pontja a Fort S. Lorenzo. Midőn a Molonta félszigethez érünk, már a Punta D' Ostro, a cattarói öböl bejárata lép látókörünkbe. A Bocche di Cattaro, mely a Punta D'Ostrótól Cattaro városáig terjed és a mely három fő- meg számos kisebb melléköbölből áll, igen festői. Egyik nagyobb öble a Baja di Topla, a melynek egyik oldalán Castelnuovo tűnik föl régi erődjével. Vele szemben az ellenkező parton, Porto Roset látjuk a hasonnevű félszigeten. A Canale di Kumburon áthaladva, a Bocche másik nagyobb öblébe, a Baja di Teodóba jutunk, honnan a partmenti városok panorámája mellett elhajózva és a Le Cateve csatornát elhagyva, a Risanói öbölbe érkezünk. Ennek legszebb pontjai: Risano város kimagasló erőd-

jével, a régi Rhisaneion Teuta illyr királynő székhelye és Perasto, a tulajdonképeni cattarói öböl bejáratánál.

A Golfo di Cattaro igen szép képét tárja fel az egymás mellé sorakozó falvaknak, mint Orahovac, Dobrosa, Persagno.

Cattaro, a Bocche legjelentékenyebb helye, tulajdonképen igen kis város, a melyet főleg enyhe éghajlata és déli növényzete tesz vonzóvá. A székesegyházat, néhány kisebb templomot és villát kivéve, alig nyujt valami nagyobb érdekességet, de számos olyan pontja van, a honnan elragadó a kilátás a Bocchera.

Igy, ha a Montenegro felé vezető szerpentin úton megyünk felfelé a meredek hegyek között, egész terjedelmében látjuk a Bocche di Cattarót nagy zárt öbleivel, kiemelkedő szigeteivel; fellebb haladva pedig az Adria terül el előttünk. Cattaro érdekességét rendkívül növelik a festői viseletű montenegróiak, a kik gyakran fordulnak meg a Piazzán. Cattaróból csolnakon Persagnóba rándultunk ki az ottani népünnepélyre.

Hazafelé tartva megnéztünk még egy kék barlangot is, mely Lissa közelében van. Cattarótól, e föntebbi kiszállástól eltekintve, egy huzamban tettük meg az utat Poláig, mely kikötőjének hadi- és kereskedelmi hajóival és messziről kiemelkedő amphitheatrumával érdekes képet nyujt. E város rendkívül gazdag római régiségekben. Ilyenek a meglehetős épségben megmaradt amphitheatrum, Augustus temploma és a Sergiusok diadalkapuja. Megtekintettük itt az Arsenalban a hajógyárat és a legnagyobb osztrák hadihajót, a Kronprinz Rudolphot.

A város megszemlélése után visszahajóztunk Fiuméba, hol egy délutánt töltöttünk, fenn voltunk a Terzaton és megnéztük a város nevezetességeit. Másnap az esti gyorsvonattal érkeztünk haza.

Budapest. *Peregriny Aranka.*

ÖNKÉPZŐKÖR A LEÁNYISKOLÁKBAN.

Most, midőn az ifjúsági egyesületek kérdése napirenden van, és annyira foglalkoztatja a pedagogusokat, talán nem lesz érdektelen szólnunk azokról az ifjúsági egyesületekről, melyek közvetlen az iskola kebelében alakulnak, az ifjúsági önképzőkörökről. Hogy milyen jótékony hatása van ezeknek az egyesületeknek, melyeknek alakulására a jelen század elején megindult reformmozgalom adott alkalmat, az ifjúság szellemi és erkölcsi fejlődésére, nemkülönben a nemzeti érzés erősbítésére, azt fejtegetnünk meghaladott álláspont volna. Hisz a középiskolák ifjúsága már majdnem egy század óta lépten-nyomon fényes sikerekkel igazolja ezen intézmények életrevalóságát és sokoldalú jótékony hasznát. Csak azt csodáljuk, hogy a tanítóképzők nem karolják fel mindenütt ezt a nemes intézményt, hisz ez nagyban hozzájárulna a most annyit hangoztatott gyakorlati képzés sikeréhez.

De nem szándékozunk a tanítóképzők ügyeivel foglalkozni, hisz czélunk épen azt fejtegetni, hogyan volnának felhasználhatók ezen önképzőköri egyesületek a nőnevelés terén, és milyen szerepök lehetne a polgári és felsőbb leányiskolákban?

Minden félreértések kikerülése végett meg kell jegyeznem, hogy a polgári és felsőbb leányiskolákban alakuló önképzőkörök korántsem akarnak versenyre kelni czél és eredmény tekintetében a nagyszabású régi szervezetű középiskolai önképző körökkel. Ez hiú törekvés is volna. Nem is olyan önképző kört értek, mint amazok, melyeknek egyik czélja az ifjúságnak alkalmat nyujtani arra, hogy alkotó tehetségének első megnyilatkozásai kisebb-nagyobb nyilvánosság birálata elé kerülvén, közöttük nemes verseny fejlődjék ki a babér elnyerésére. Nem. Ez a tér maradjon egészen a fér-

fiaké. A leányok ifjúsági egyesületét ép oly joggal nevezhetnők *olvasókörnek* vagy *szavalókörnek*, csak az általános szokásnak engedve, használtam e büszke czimet: *önképzőkör*.

Ilyen szükebb értelemben véve a dolgot, helyet foglalhatnának azok a polgári és felsőbb leányiskolákban mindenütt, mint a hogy a tanítóképzőkben ma már sok helyen fennállanak. Természetesen a növendékek szellemi fejlettségéhez képest szűkebb vagy tágabb térre terjesztenők a kör munkásságát és tennők többé-kevésbé önállóvá.

De lássuk, melyek azok az okok, melyek szerintünk a nőnevelés teljes sikere érdekében majdnem elengedhetlenekké teszik ilyen ifjúsági egyesületek alakítását a nevezett leányiskolákban.

Az ifjúkor, az iskola falai között eltöltött évek azok, melyeknek hatása a fejlődő lélekre a legmaradandóbb, sőt ha a hatás valódi, ha eléggé mély volt, úgyszólván eltörölhetetlen.

A nőnevelés főfeladata — tudjuk — a *kedélyképzés* és leányiskoláinkban, nevelőintézeteinkben nem egy tantárgy áll épen ennek a szolgálatában. Azonban ez édes-kevés.

Régi, sokat hangoztatott elv, hogy minden tárgy tanításánál a kedély nevelésére irányuló szempont legyen az első és legfontosabb. Igen, de hol van az az iskola, a mely ezt az elvet meg tudná valósítani. Hisz a tanterv oly halmazát irja elő a tanítandó anyagnak, a melyet csak épen hogy el lehet kellőképen végezni.

Vajjon nem volna-e szükséges és felette nagy hatással az ifjú leánykák kedélyére, ha egy Petőfi, egy Arany, Tompa költészeténél, egy Kölcsey, egy Deák Ferencz örökszép leveleinél és beszédeinél, avagy a költők magánviszonyainak egymás iránt való barátságuknak vázolásánál, a puszta tények száraz felsorolása és betaníttatása helyett, több hosszabb időt töltenénk el? Ha a történelem nagy alakjairól olyan eszményképet, nagy napjairól olyan feledhetetlen benyomást szereztetnénk velök, a mely mindig lelkök féltett birtoka maradjon, de a mely több óra fáradságos munkájának lehet csupán az eredménye? — — De hol?, mikor tehetnők ezt? A rendes óraszám erre kevés. Külön, az irodalom és történelem szolgálatában álló olyan órára volna ebből a szempontból

szükség, mely csupán a kedélyképzés eszközeit használja fel a lélek összhangzatos nevelésének érdekében. Szánni kell reá hetenkint egyszer egy, csupán szellemi játékra, szellemi hasznos élvezetre beosztott időt. És itt áll elő az önképző körök szüksége a polgári és felsőbb leányiskolákban is. Nem önálló önképzése ez a növendéknek: nagyon is vezetés és irányítás alatt álljon; de legyen a neve ez, alakuljanak a felsőbb osztályok külön testületté, hogy szellemök és kedélyök képzésében aktiv részt vegyenek és részt venni kedvet kapjanak a jövőre is.

A kedélyképzés körül összpontosul minden, a mi az ilyen kis ifjúsági köröket szükségesekké teszi. A nevezett iskolák általában véve nagyon kevés olyan eszközzel rendelkeznek, a mely a kedély nevelésére valóban maradandó hatásúnak mondható. Tartanak ugyan minden iskolában szokásos ünnepélyeket, de ezek oly ritkák és épen ritkaságuk miatt oly nehéz eltalálni általok azt a módot, a mely legjobban biztosítaná a gyermeki kedélyre való hatást. Ha önképzőköre van az iskolának, az egyetlen alkalmat nem mulasztana el, nem volna szabad elmulasztania, mikor valamely nagy költő, iró vagy államférfiu, valamely nevezetes történelmi esemény emlékét megünnepelheti. Ezek a saját maguk tervezte kis házi ünnepélyek, melyek intézésében kellő óvatossággal szabad kezet engednénk nekik, mondanom sem kell, hogy jobban a lelke mélyére hat mindenik résztvevőnek, mint a szertartásos parádék, melyeken csak azt kénytelen érezni a növendék, hogy ő is egy része a dekorációnak, mely az ünnepségnek megadja ugyan talán a fényes, vagy impozáns keretet és szinezetet, de hidegen, sokszor egészen érintetlenül hagy minden szivet. Avagy tán nincsen igazam? Nemde ritkán van alkalmunk némi megilletődést vagy nemesebb indulatok külső nyomait szemlélnünk egy-egy ilyen szertartásos iskolai ünnepélyről távozó növendékeink arczán?! Más, egészen más szinezetet, melegebb hangot, több közvetlenséget, több őszinteséget nyernének ezek az ünnepélyek, ha a növendékek valóban részt vennének rendezésökben és a többiekben is mélyebb érdeklődést keltenének, ha társnőiket látnák a rendezésben fáradozni. Nem is említve azt a hatalmas morális tényezőt, mely egy-

egy ilyen ünnepély sikere nyomán mindnyájok önérzetére oly rendkívüli hatással lenne.

Mily alkalmasak volnának továbbá ezen ifjúsági körök egyes egyes ülései, vagy kis ünneplései a kegyelet érzésének ápolására, mely ma már — fájdalom — mintha kivesző félben volna mindkét nembeli ifjúságból. Pedig, ha valamiben, ebben gyökeredzik minden nemes érzés: a szülő és hazaszeretet, az ősök, nagy szellemek tisztelete, a múlt megbecsülése, ebből fakadnak a vallásosság, önfeláldozás, az emberszeretet nagy erényei, mind a nő lelkének legszebb virágai.

A kiben a kegyelet érzése meggyökeresedett, nem kell félteni az élet ezer megpróbáltatásaiban, de sokat, talán mindent elvesztett az a fiatal lélek, melyben ezt a nemes érzést kifejleszteni elmulasztottuk. Van-e elszomorítóbb látvány, mint egy fiatal leány, ki semmiben, senkiben nem lát tiszteletre gerjesztőt, a ki nem tudja megbecsülni a nemzeti nagyságot, a szellem hatalmát, a kort, a kiválóságot az emberekben? Sivár önzés martalékává lesz a szíve és beszélhetünk-e ott kedélyről, a hol rideg a szív, sivár a lélek? Ezt a kegyelet érzését ápolnunk kell mindannyiszor, ha nagy eseményekkel, nagy szellemekkel foglalkozunk.

Igen jó alkalmat szolgáltatnak erre az önképzőköri összejövetelek, a mikor semmi sem tartóztat, hogy olyan irányban és terjedelemben terjeszkedjünk ki némely dologra, a mint azt a czél épen megkívánja.

A leánynövendékek rendesen igen nagy élvezetet találnak a szavalásban. Bizony nem is ártana, ha külön órákat osztana be a tanterv e kellemes szép művészet elsajátítására, mely oly nagyon összhangzásban áll a fiatal leánykák kedélyvilágával. Az önképző kör ülései e tekintetben is jó hatást eredményeznének. Egymással nemes versenyre kelve, a léha és üres szórakozások helyett többet foglalkoznának ily léleknemesítő élvezetekkel. — Mert vajjon, nyugodt lélekkel mondhatjuk-e el magunkról, hogy növendékeinkkel megszerettettük az ilyen hasznos szórakozásokat? De hisz nem is igen értünk rá. A tanórák úgy betöltvék a tanítandó anyaggal, hogy bizony akarva sem találnánk ilyenkor időt arra, hogy érdek-

lődésöket fölkeltsük a ma már olyan szépen fejlődő ifjúsági irodalmunkra; vagy ha erre nézve az iskola szerencsés körülményei folytán az ifjúsági könyvtár elegendő szolgálatot tesz, útmutatást adjunk az életbe kilépő növendékeinknek, serdültebb koruk olvasmányaira nézve. Hogy megóvjuk őket azoktól a lelköket beszennyező férczművektől, melyek más könyvek hiján jutnak sokszor a kezökbe. Milyen sürgős kötelességei volnának e tekintetben az iskolának és mennyi mulasztást követ el e tekintetben az iskola!

Az önképzőköri összejövetelek kiválóan alkalmasak volnának arra, hogy az ujabb irodalmat, ujabb iróinkat, költőinket arczképen és műveikben egyaránt bemutassuk a már serdülő leánykáknak; és ne rösteljük a fáradságot, hogy egy-egy rokonszevesebb iró magánéletéről egy-két vonásban megemlékezvén, egy kedves epizód elbeszélésével keltsük föl bennök irántuk az érdeklődést. Hiszen valósággal kétségbeejtő az a rengeteg tájékozatlanság, melylyel nemcsak a polgári iskolából, hanem a felsőbb leányiskolából, sőt még a tanitónőképzőből kikerült leányoknál a legujabb irodalmat illetőleg találkozunk. Pedig hányan vannak közöttünk, kiknek alkalmuk volt személyesen is, avagy legalább látásból megismerni egyikét másikát most élő híres költőinknek, iróinknak. Mennyi mindent mesélhet az ember ilyenkor ezeknek a világából, a mely oly varázsszerűen érinti az ifjú kedélyt, hogy mindez előtte oly kedves, oly kegyeletes, oly titokszerűen rejtett valami. Egy Jakab Ödön, egy Ábrányi Emil, Endrődi Sándor, Szabolcska Mihály költészete oly egyszerű, tiszta és nemes, annyira a fiatal leányok kedélyéhez illő, hogy valóban sajnálhatjuk, hogy eddig nem fordítottunk nagyobb gondot az ilyen kiváló jelesekkel dicsekvő legujabb irodalom bővebb megismertetésére. Sokat, nagyon sokat nyert volna nőnevelésünk ügye általa. Továbbá, ha kellőképen tájékozva őket az irodalom azon ujabb terén, melyre — tudjuk — hogy nincs időnk a tanórákon, följegyeztetnénk velök minden jó könyvet, melyet az iskolából kikerülve — a mennyire körülményeik engedik, megszereznének — ha figyelmöket felhívnók az ifjú leánykák számára oly kitünően szerkesztett egyetlen folyóiratra, a «Magyar Lányok» czimű hetilapra (szerk. Tutsek

Anna), mely az ismeretlen uj világba sóvárgó lelket teljesen betöltené kedves kis regényeivel, és rajta lennének, hogy a tehetősebb nagyobb 15—16 éves leánykák csakugyan járassák is ezt az egyetlen lapot, a mit nyugodt lélekkel adhatunk e serdülő korban a kezökbe, ha mindezekre kiterjedne az önképzőkör vezetőjének figyelme és ügybuzgósága, akkor valóban áldásos tényezőkként szerepelhetnének ezek a kis ifjúsági egyesületek a leányok összhangzatos nevelésében, mert bennök és általok kedvelnék meg a növendékek a hasznos szellemi szórakozásokat, s olyan értékes gyakorlati ismereteket vinnének magukkal az életbe, melyek lelki művelődésük irányát mintegy megszabván, hatásuk állandó és maradandó lesz.

Sőt magát az önképzőkört lehet úgy is szervezni a polgári és felsőbb leányiskolákban, hogy az iskolából kikerült növendékek, kik tanulmányaikat nem szándékoznak tovább folytalni, a körnek ezután is tagjai maradhassanak. És így meg volna hosszabbítva a polgári iskola hatása is a volt növendékekre, és legalább többékevésbé éreztetné jótékony befolyását azokra, kiknél az a sok elvetett nemes mag oly ritkán szokta meghozni gyümölcseit.*

A polgári iskolai önképzőköröknek voltaképen csak így volna értelmök, t. i. ha kiterjeszthetnők azokat az iskolából kimaradottakra is, annál inkább, mert mire hozzászoknának az önképzőköri tevékenységhez, mire értelmi fejlettségök is arra a nivóra emelkednék, hogy valóban eredményes munkásságot fejthetnének ki, akkorra már az iskola ajtói bezárulván mögöttök, ki tudja, nem vész-e kárba, nem senyved-e el az a nemes csira, melyet oly gonddal ápoltunk lelkökben ?! Így pedig fáradságunk némi eredménye biztosítva volna, mert épen ebben az átmeneti korban 15—17 évökig vannak a legtöbb káros hatásnak kitéve a felnőttek életmódját utánozni vágyó serdülő leánykák.

Ki kételkednék benne, hogy az ilyen ifjúsági egyesületeknek komoly szórakozásai, az a légkör, melybe itt jutnak, vagyis melyben megmaradnak, nem tévesztenék el hatásukat az ifjú lélek fejlődésére.

* Szép példákat látunk erre a kolozsvári, temesvári stb. áll. felsőbb leányiskolákban. *Szerk.*

A kör aztán tagjainak rendelkezésére bocsátván az ifjúsági könyvtárt, esetleg saját könyvtárát, melyet idővel sokféle módon lehetne szaporítani, ezáltal ellátná olvasni valóval az ilyen válogatott könyveket annyira nélkülöző leánykákat, melyekben megtalálnák mindazt, a mi után lelkök sóvárog, a nélkül azonban, hogy annak üde báját, hófehér tisztaságát feláldozni kellene. És a ki mindig csak jó könyveket olvasott, végre is maga fordul el undorral minden selejtestől, minden kétes értékűtől. Ez pedig nagy, kimondhatatlanul nagy áldás volna a mai demoralizált társadalomban.

Lassankint aztán ezek a kis önképzőköri összejövetelek — különösen kisebb városokban — mintegy középpontjává lennének az egész társadalomnak. Felolvasások, szavalatok, ének- és zongoradarabok, kisebb szinművek előadása tenné változatossá és vonzóvá minden művelt és művelödni vágyó ember előtt, a ki meg tudja becsülni az ifjúság nemes törekvéseit. És vajjon a szülők nem örömmel látnák-e mindenkor gyermekeik eme szellemi és erkölcsi emelkedését, nem büszkén tekintenének-e rájok, midőn alkalmat nyernek valamely téren szerzett ügyességöknek nyilvánosság előtt való bemutatására?

S midőn ez a lelkes kis kör nem mulaszt egyetlen alkalmat sem el a nagy szellemek, vagy nagy történelmi emléknapok iránt a kegyelet adóját, ha a körülmények megengedik, nyilvánosan megtartott ünnepeiken leróni, nem fejtenek-e ki áldásos tevékenységet a maguk egyszerű módja, gyönge tehetsége szerint a közmüveltség, a hazafias szellem terjesztése körül?!

Valóban lélekemelő látvány egy ilyen ünnepség? Rendezői csupa üde, kedves fiatal lánykák, áthatva a percz nagyságától, egész lelkökkel az ünnep sikerén csüggve. Mindeniknek szemében ott ég a büszke önérzet, melyet az önállóság tudata gerjeszte, arczukon ott ragyog a nemes verseny diadala. Nem támad-e önkénytelenül lelki szemeink előtt egy kép, egy óhajtott jövő képe, melynek főalakjai nem a mostani, minden nőiességet nélkülöző emanczipált hölgy, és a minden komoly eszme felfogására képtelen, léha élvezeteket hajhászó nő typusai volnának, hanem hát-

térbe szorítaná őket a komoly, igazi művelt nő, a ki az élet küzdelmeiben megállja a helyét a férfi mellett, de a kinek kezében nem fegyver a szellem, a műveltség és tudomány, hanem jótékony balzsam, melylyel a társadalom sebeit gyógyítgatni próbálgatja.

S mindezt mily egyszerű eszközökkel lehetne elérni! A fáradságot, melybe kerülne, mily ezerszeresen fizetné vissza a szellemi és erkölcsi diadal, melyet annyiszor volna alkalmunk élvezni.

Ha van bennünk önzetlen hivatásszeretet, ha lelkünkön fekszik az, hogy a társadalomnak derék, komoly, munkás, művelt szellemű, hazafias nőket adjunk, ha egész lélekkel a nőnevelés szolgálatába állunk és lelkiismeretbeli kérdéssé teszszük azt, hogy munkánknak, fáradozásainknak az iskolai évek alatt megmaradjon és biztosítva legyen hatása a növendék egész lelki életére, gondolkodáskörére, ha szívünk egész melegével át tudjuk ölelni ezt a kedves, üde kis sereget, mely a tudományok mezején bátran harczolva, szerezte apró babérait, és e melegséget át akarjuk ültetni az ő szivökbe is, minden iránt, a mi szép, a mi jó, a mi nemes, ha egy szóval igazán *nevelni* akarjuk őket, közvetlen közelben figyelvén meg egyéniségüket, és kedélyökre igyekeznénk hatni, e meleg közvetlenséggel, akkor nem fog visszariasztani senkit az ilyen kis ifjusági körök vezetésével járó sok apró vesződség, hanem mint hivatásával járó lelkiismeretbeli kötelességet fogja fel és teljesíti lelkes buzgalommal a leánykák összhangzatos nevelésének érdekében ezt a nemes, szép feladatot: a szép, a jó, a nemesnek csiráit ápolva az üde, fiatal lélekben, gondosan fejleszteni azokat, hogy egykor ragyogó, szép virágaikban gyönyörködhessünk.

S azt hiszszük, a polgári és felsőbb leányiskola, mely utóbbinak különösen az a feladata, hogy magasabb fokú általános műveltséget nyujtson növendékeinek, aligha tehetne nagyobb szolgálatot a társadalomnak morális szempontból, több hazafias szolgálatot magyar nemzeti szempontból, mintha saját és volt növendékeit ilyen önképzőkörben egyesíteni igyekeznék.

Alakítsunk tehát önképző köröket a polgári és felsőbb leányiskolákban!

Szászváros. *Hajtman Etelka.*

TANULMÁNYOK A MŰVÉSZI NEVELÉS KÖRÉBŐL.*

«A tanítóképezdei oktatásnak a népiskolai tanítás előképének kell lennie.» Mély értelmű és igen bölcs vezérelv ez, melyet előrebocsátani szükségesnek tartok, hogy megértessem.

Hogy tiszta képét kapjuk annak, vajjon két évtized óta mennyit haladt az esztétikai nevelés a tanítóképzőkben, röviden visszapillantok azokra a ködös, sivár évekre, melyeket én is átéltem a budai állami tanítóképzőben. Röviden elmondom, miként «készítettek ki» minket 18 év előtt a nehéz, felelősségteljes tanítói pályára.

Tizennyolcz év előtt az ország első tanítóképzője még fent a budai várban az Uri-utczában volt. Régi, dísztelen épület, sivár, fehérre meszelt, piszkos folyosókkal, hasonlatos valamely provinciális nagy vendégfogadóhoz. Mindenik terme az égbekiáltó sivárság volt maga . . . rideg . . . hideg. Emlékezetem félhomályából először is az a terem bukkan elő, melynek ajtaján ez állott: «Szertár». A ki ezt a «Szertár»-t látta, annak menten tiszta fogalma támadt arról, milyen fokon állt akkor a tanítóképzés nálunk és a műveltség országszerte. «Rajzterem» az nem volt! . . . De rajzóráink, azok voltak és pedig hetenkint 2 óra, persze elkülönítve, szerdán és szombaton. Rajzóráink majdnem olyan mulatságosak voltak, mint a zeneóráink. Elővettük rajzfüzeteinket, azokat az ördöngős találmányú és abrakadabra-szerű füzetkéket, melyeknek fehér lapjait billió, meg billió mákszemnyi nagyságú pontokkal

* Ujváry Ignácz festőművészünk január 18-án a M. D. E. tanítónői szakosztályában felkérésünkre tartott ezen előadását, mivel sajnálatunkra a közlésben a «Magyar Nemzet» megelőzött, itt csak kivonatosan adhatjuk.
Szerk.

hintette tele a gondviselés. Ezek a mákszemek kérlelhetetlen szigorusággal úgy helyezkedtek egymás mellé, hogy mindenik között egy czentiméternyi terecske maradt üresen. Mert nagy baj érhette volna azt az arczátlan kis mákszemet, a melyik csak egy milliméterrel is közelebb mert volna mászni a másikhoz. Ebbe az ördöngős kis füzetbe rajzoltunk mi igen komolyan és nagy ambicióval egyenes és görbe vonalakat, csillagokat, meandereket és egyéb lélekemelő figurákat, úgy, a mint azt tanárunk vagy szóval diktálta, vagy a fekete táblán elibénk rajzolta.

A «rajzóra» végén a helyőrségi templom nagyharangja sem bírt volna minket kábultságunkból felrázni. Természetesen ezekről a pontok közé rajzolt figurákról nekünk otthon rajzlapokat kellett csinálni. A rajzlapon a vonalakat kék és vörös tintával kihuztuk, vagy pedig ugyanilyen szinnel kifestettük. Ez volt tananyaga az első évfolyamnak; ugyanilyen volt a másodiké, a harmadiké és a negyediké is, azzal a különbséggel, hogy hovatovább mindig fékevesztettebben és komplikáltabban ment a dolog. Végül s befejezésül a négy, öt vagy hatszögbe rajzolt mozaikszerű formákat mi, most már fejlett izlésünk és tetszésünk szerint, úgy szinezhettük ki, a hogyan azt mi akartuk.

Tizennyolcz év óta a budai pedagógium külsőleg haladt, mert ma nem a várbeli «vendégfogadóban» nevelik már tanítóinkat, hanem a budai hegyek lábánál, a Krisztinaváros mögött emelt az állam egy épületcsoportot. Tavaly télen kirándultam oda egyetmást megtudandó és felkerestem volt rajztanáromat. Épen rajzóráról jött. Beszélgetésünk eredménye röviden az volt, hogy a mai tanítóképző órarendjében oly csekély idő van a rajztanításra kiszabva, melynek keretében vajmi csekély eredményeket lehet elérni, mert

az I. évfolyamon rajzra jut hetenkint 1 óra
a II. « « « « 1/2 «
a III. « « « « 1 «
a IV. « « « « 1 «

Ha statisztikailag akarjuk kimutatni, vajjon a forma és szín-

érzék kimüvelésére hány órát enged az óraterv mind a négy évfolyamon együttvéve, akkor, tekintetbe véve azt, hogy az egész tanitási idő egy évben 40 hét (12 hetet elvesznek a szünidők) látni fogjuk, hogy

az I. évfolyamon jut rajzra 40 óra
a II. « « « 20 «
a III. « « « 40 «
és a IV. « « « 40 «

Az egész négy évi kurzuson összesen 140 óra. Ezzel szemben 18 év előtt az óraterv hetenkint 2 órát szabott ki a rajzolásra. A négy éves kurzuson összesen 320 órát fordítottak a rajzolásra.

Ki volna ezek után oly merész, azt állítani, hogy a rajzoktatás a tanitóképzőkben 18 év óta csak egy lépést is haladt volna ? ! ! . . . midőn látjuk, hogy a mai tanitási tervezet a reáfordított időt a tizennyolcz év előtti óratervhez képest kétharmaddal redukálta . . .

Az a magyar tanító tehát, a ki négy évi keserves küzdés után kezébe kapja az oklevelet, ma csak 140 órát fordított szemének kimüvelésére, lelkének esztétikai nemesedésére ! Vajjon az igy nevelt tanitó eleget tud-e majd tenni annak a kivánságnak, hogy magyarázni tudja finomabb érzékkel csak az iskolai fali képeket is. Vajjon az ilyen tanitónak szeme lehet-e annyira gyakorlott, mint a gyermek szeme, a ki, mint tudjuk, oly élesen lát, a ki éles megfigyelésével gyakran csodálatba ejt bennünket.

A mi nevelési rendszerünk ma müveli agyunkat, müveli hallásunkat, képesit a beszédre, képesit arra, hogy gondolataink legyenek, hogy azokat kifejezhessük irásban és szóban . . . de nem müveli a szemünket. Nem tanit bennünket látni . . . Nem tanit minket arra, hogy szemünket használni tudjuk. A mai tanitási rendszer a mi szemünket a vakondok földalatti szemeinek nivójára sülyeszti alá ! . . . Az az ember, a ki nem lát, csak néz, annak lelke olyan, mint a pincze, melynek félhomályában kicsiny, pókhálós ablakon szüródik be a fény ; azé pedig, a ki megtanult látni, a ki látni tud, annak lelke olyan, mint az ezervirágú, napsütött rét.

Annak a lelkében, a ki nem lát, csak néz, annak lelkében

szintén terem virág; de ez a virág hasonlatos a burgonya csirájához . . . nincsen annak se színe, se formája.

A látó ember lelkéből fakadó virágok pedig káprázatos színűek, ezerformájuak, illatuk betölti egész vallásos és erkölcsi világunkat!

S ép ezért első sorban a magyar tanítónak kell az esztétikai műveltség magasabb fokán állani, mert a tanító van hivatva, már a népiskolában, a gyermek fogékony lelkébe az esztétikai műveltségnek első elemeit lerakni.

Az irodalmi műveltségre nagy gondot fordít a mi közoktatásunk. Mint középiskolás, jól emlékezem, nagy lelkesedéssel tettük tanulmány tárgyává Tinódyt, Zrinyit, Katonát, Vörösmartyt, Petőfit, Aranyt, Madáchot. Olvastuk Goethe Iphigeniáját, Shakspere Coriolánusát stb. Önképzőköreinkben pedig irtunk verseket és prózai irodalmi és tudományos dolgozatokat.

A képzőintézetben olyan irodalmi előadásokat tartottak, a melyek iránt mindenkor feszült figyelmű érdeklődéssel viseltettünk. Azért nem tulzok, ha kimondom azt, hogy a magyar tanítónak aránylag igen nagy irodalmi műveltsége van, természetesen itt első sorban hazai irodalmunkra gondolok.

De kérdem most, igen tisztelt hallgatóság, hogy a képzőművészeti műveltség nem épen olyan fontos-e, mint az irodalmi műveltség?

Vajjon adna-e a magyar tanító kielégitő választ, ha például ilyen kérdéseket intéznék hozzá: Ki volt Marko, a világhirű tájfestő, hol élt, mit festett, mely művészeti iskolához tartozott? Ki volt Kupeczky? . . . Ki volt és mi volt Velasquez, Tician, Michel Angelo és még néhány más örökéletű zseni? Mik voltak irányelvei a különböző korok művészetének? . . . Mert hiszen egy Michel Angelo, egy Shakspere, egy Rafael, egy Dante művei egyenlő mértékben vitték, segitették az emberiséget a tökéletesedés felé!

Vagy odaállitom a magyar tanitót egy régi mesternek világhirű alkotása elé, vagy egy modern, kiváló mester műve elé s kérdem, mondaná meg, miféle kvalitások teszik ezt az alkotást nagygyá? . . .

Ezekre a kérdésekre én a magyar néptanítótól kielégítő feleletet nem kapnék; de a szegény magyar néptanítót ezért semmiféle felelősség nem terheli, mert van Magyarországon orvos, ügyvéd, pap, tanár és tudós elég, a kinek képzőművészeti műveltsége vagy teljesen hiányzik, vagy nagyon hiányos.

És ha bennünket ilyenféle tudatlanságon rajtakap valaki, még csak el se pirulunk.

Sőt nagy lelki nyugalommal és könnyű mosolylyal bevalljuk azt, hogy ehhez nem értünk, hozzáteszszük még azt is, hogy festők vagy szobrászok sem vagyunk. Mintha bizony az irodalomhoz csak annak kéne érteni, a ki egyszersmind verseket ír!

Pedig — tisztelt hallgatóság — a képzőművészeti, vagy az általános esztétikai műveltség hiánya miatt könnyen érhetne az a vád bennünket, hogy «félműveltek» vagyunk.

Ezt az erős vádat, hogy «félműveltek» volnánk, némileg bizonyítani látszik az 1882-iki képzőintézeti tanterv óraterve is. Ime:

A leendő tanító mind a négy éven át együttesen tanul:

Magyar nyelv és irodalmat	400	órán át.
Német « « «	400	« «
Ének és zenetant	540	« «
Rajzot, mértani rajzot és szépirást együtt	280	« «
Ebből szabadkézi rajzot csak	100	« «

Ez a statisztika az 1899-ben megjelent m. kir. állami elemi tanítóképezdék tantervéből van véve, melynek czímlapján a következő jegyzet olvasható: «Ezen ideiglenes tanterv a közelebbi iskolaévben életbeléptetendő s négy év mulva a szerzett tapasztalatok alapján esetleg kiigazítandó.» Ime tehát nem négy évi tapasztalatok, hanem húsz évi tapasztalatok azok, a melyek minket arra indítanak, hogy a képezdék tantervét gyökeres orvoslásnak vessük alá.

Hogy a tanítóképzés rendkívül egyoldalú, azt az előbbi statisztika ékesen bizonyítja.

A magyar tanító háromszorannyi időn át foglalkozik a német nyelv tanulásával s ötszörnél több időt szentel a zenei ismeretek és zenei érzék kifejlesztésére. Nem tudom miért oly rendkívül fon-

tos hallásunk fejlesztése. Nem tudom miért oly lényegtelen szemünk, látásunk kimüvelése?

A közoktatásügyi tanácsot a mi nagyérdemü kultuszminiszterünk újjá szervezte. A tanács a középiskolai tantervet revidiálta; de sajnos, ezeken az üléseken a tanítóképzők és népiskolák művészeti oktatásáról egy árva szó sem hangzott el.

Mi lehet ennek oka?... Nem firtatom... de értem ... Mert hiába ismeri fel a mi széles látkörü kultuszminiszterünk az e téren elkövetett évtizedes mulasztásokat, hiába adja ki nagyfontosságú rendeleteit, ha a tudós, a pedagógus, az esztétikus és a művész nem fog össze s kitartó szorgalommal nem munkálkodik a czél elérésére.

Mert mi haszna van bármely nagyfontosságú rendeletnek, ha az nem hat le közoktatásunk legtávolabb eső, legalsóbb pontjaira is.

Ha csak annyi hatása van, mint a csendes víztükörre lecsapó madárnak, fenn a víztükör meglibben, fodrozik, gyürüzik ... de a tófenék azért olyan csendes, olyan mozdulatlan, mint volt azelőtt, mondhatnám századok előtt.

Reformra szorultunk! Először is, mint a régi tanterv mutatta, a művészeti képzésre fordított idő elenyészően csekély, elkerülhetetlenül szükséges tehát, hogy az óraterven változtassunk.

Unos-untig elégnek tartok a német nyelvre az

I.	évben	hetenkint	2	órát	
II.	«	«	2	«	
III.	«	«	2	«	
IV.	«	«	2	«	fordítani.

Nyerünk 80 órát a négy éven át.

Zene és énekre:

I.	év	4	helyett	2
II.	«	4	«	2
III.	«	4	«	2
IV.	«	2	«	2

Összesen ma 560, marad 320, nyerünk 140 órát.

Tehát a 100 órás rajz nyerne ez által 220 órát, lenne tehát a jövőben 310.

Miért ne vehetnénk mi el a zenetanításból 140 órát, még így

maradna a zenének 320 és jutna a rajztanításra is 320. Miért legyen a fülünk műveltebb, mint a szemünk. Igazán mondom, egy cseppet sem fog nekünk ártani, ha kevesebbet dalolgatunk, de többet látunk. A teoretikus rajztanítást teljesen el kell vetni és a természetadta formákból és színekből kell levonnunk azokat a tanulságokat, a melyek az esztétikai műveltség alapvetéséhez szükségesek. Tanítanunk kell a stilusok fejlődését és azok jellemző formáit, persze szemléltető alapon. Az egyes stilus-korok kiváló alkotásaiból levezetni az illető stilus törvényeit.

A képzőintézetek szertáraiban legyenek képzőművészeti szemléltető eszközök: Régi és modern magyar és külföldi mesterek művei után készült kiváló reprodukciók. Fametszetek, rézkarczok, fotografiák, litografiák stb. . . . Ajándékozzák meg a művészek az egyes képezdéket egy-egy vázlattal. A kormány az általa vásárolt képekből juttasson néha valamely képezdének is egyet-egyet. Szobrászaink kiváló alkotásait gipszöntvényben szerezzék meg. Van az államnak a minta-rajztanodában gipszöntő műhelye, öntessen ott az antik művészet remekei után a képezdék számára; azok közül, a melyek az antik művészetet leginkább jellemzik.

Legyenek a szertárban olyan eszközök, a melyekkel a festő dolgozik és olyanok, a melyekkel a szobrász dolgozik. Tanítanunk kell a mintázást, nem agyaggal, hanem plasztelinnel. A plasztelin sohasem szárad ki, mint az agyag s olcsó anyag; ha mindenik tanítványnak van egy-egy kilogramm plasztelinje, eldolgozhatik vele évekig. Azokat a tanítóképző-intézeti növendékeket, a kik ilyen művészeti nevelésben fognak részesülni, nem kell aztán különösen buzdítani a muzeum látogatásra, azok maguktól is sietni fognak oda, hogy újabb ismeretekkel gazdagítsák lelküket.

A vidéki képzőintézetek növendékeit évenkint egyszer államköltségen a fővárosba kell hozni, hogy szakemberek vezetése mellett muzeumainknak minden gyüjteményét tanulmány tárgyává lehessék. A tanítóképzőknek új tantervet kell kidolgozni s óratervét a szerint megváltoztatni s akkor önként fog változni a népiskola is.

A régi kaptafa és a régi vaskalap megtette kötelességét . . . sutba vele, lepje be a feledés pora! *Ujváry Ignácz.*

A TANULÓ IDEGEI.

Mi az oka a kultur-ember nagyfokú idegességének? Egyszerre áll-e elő a felnőtt korban, mint az életküzdelmek szertelenségének természetes következménye (miként némelyek hiszik, mert tudni ebben a dologban senki sem tud bizonyosat), vagy pedig szakadatlan hatásoknak következménye-e?

Olyan kérdés, a melyre adandó felelet méltán érdekel minden művelt embert, de kétszeresen érdekli a tanítót.

Nem ámítom magamat azzal, hogy én megfelelek a kérdésre. Nem; ennyire naiv nem vagyok. Csupán azt gondolom, hogy adok rája valamelyes feleletet. S talán olyat, a mely nem leszen minden érdekesség nélkül való.

Mindjárt melegiben kimondom, a mit gondolok: a nagyfokú idegesség állandó fizikai és lelki mérgezés következménye, melyre a felnőtt kor életküzdelmeinek szertelensége csak a koronát teszi fel. Ennek a mérgezésnek az iskola is egyik tényezője. Ez az oka, hogy a jelen sorokat tanítói organumban adom közre.

Az ember idegeinek rongálása, lassú mérgezése — különösen az értelmiség körében, a hol az idegesség baja legerősebben jelentkezik — már a csecsemő korban kezdetét veszi. Az anyának vagy tápláló dajkának tejben-vajban kell fűrödnie, hogy sok és «jó» teje legyen. Különösen kijút neki a húsból, kávéból és a szeszes italokból. Még orvosok is ajánlgatják a «maláta-sört». A csecsemő egészségtelen, mérgezett tejen gömbölyödik sáppadt dundivá. Az ilyen tej nem táplálja kellőképen az idegeket s növeli ezeknek ingerlékenységét.

A mesterségesen táplált csecsemők sorsa még mostohább; mert ezt meg mindenféle mesterkélt «erő»-táplálékfélékkel tömik.

Mikor a csecsemő (4—5 hónapos korában) már lenyel egy-egy kis levest, egy-egy kanálka kávét, kezdetét veszi az etetése. Kap egy-egy kis jó «erős» levest, «gyönge» kávét. A szüléknek sejtelmük sincs róla, hogy ezek a táplálékok valóságos mérgek a csecsemő idegzetére. Mert nem lehet rögtön észrevenni hatásukat, a szülék legkisebb aggodalom nélkül, sőt nagy szívbeli megnyugvással etetik csecsemőiket ezekkel az «erőt adó» táplálékokkal. Sőt tovább mennek: az orvos elnézésével, némelykor egyenes tanácsára egy-egy kanálka aszut is adnak az «erőt adó» ételek ellenére is sáppadt, vérszegény csecsemőnek.

A kisdedkorban már fokozódottabb az idegrendszer, észrevétlen mérgezése. A kávé a gyermek rendes itala; leves, hús, sajt, kenyér rendes étele; a szeszből is kijár neki egy-egy kevés («mértékletesen nem árt, sőt használ; mert vért csinál»). Gyümölcsöt persze alig kap; mert ez «egészségtelen»; czukrot sem sokat, mert ez meg a gyomrot és a fogat rontja. Kezdetben erőteljesen tiltakozik a gyermekek szervezete ez ellen az oktalan táplálás ellen; a gyermek ösztönszerüleg nyul a neki való táplálékok után; de az okos felnőttek, a kik egy krinolin-korszakbeli táplálkozási elmélet szolgaságában sinlődnek, erőszakot alkalmaznak a természet ellen; elnyomják annak szózatát. S a kisded megszokja az «erőt adó» táplálékokat; szenvedi a konczentrált fejérjével való tömést s az izgató italokat; sőt lassankint elkorcsosuló fizikuma még kivánja is ezeket, miként az alkoholistáé a pálinkát.

A fizikai mérgezéshez már ebben a korban társul szegődik a szellemi mérgezés.

A család büszkesége, a kiben a zseniálítás minden jele felötlik, már «tanul». Ezzel a borzasztó szóval már ebben a korban megismerkedik. Az óvó iskolában «hazafias» verset mond (bizonyosan miniszterelnök lesz belőle). Nemcsak verset, hanem sok más egyebet is «tanul», hogy meglephesse a jó szüléket s a kedveskedő néniket és bácsikat. Azonban nemcsak eddig van. A 3—5 éves honfiú és honleány nemcsak szónokol, de «játszik» is. Még pedig «színdarabot» játszik. Ugy eljátsza a «szerepét», hogy a jó mamának könybelábad a szeme az örömtől!

A kisded kinő az óvodából, illetőleg a bonne keze alól. Iskolás gyermek lesz.

Egy kicsit nyurgult; de különben elég desparatus külsejű. Alig birja a táskáját a csöppség s már is tanulnia kell. Most már igazándiba megy a dolog. Van ABC, van egyszeregy, vannak versek, a «kutyának részei» vannak. Ezeket mind kalkulusra kell tudni. Mire az 1-ről fogalmat alkot, már tudja, hogy az 1-es valami jó dolog, az 5-ös meg rossz, a mely becsületvesztést von maga után papánál, mamánál, tanító úrnál, nagyságánál, sőt a kis pajtásoknál is. A «tanulás» gondja kezdi magát belefészkelni az apró ember fejébe. Ha nem tud, vagy ha ösztönére hallgatva, nem figyel olyan dolgokra, a melyek nem neki valók, a tanító úr, a nagysága ingereltté lesz és a csöpp embernek meg kell ismerkednie az iskolai félelemmel. Gyönge idegeinek szálai feszülnek.

Rontja a «tanulás»; rontja az erőszakolt «figyelés»; rontja a megromlott levegő. A gyermek sínyli az iskolát. A jó szülék segítenek a bajon. «Jobban táplálják» a kicsikét. Különben is erősen igénybe vett idegeit fokozottabban ingerlik az étellel és itallal. Most már nem elég a felnőttek tápláléka, erősíteni kell a kicsikét. Külön sonka és tojás-adagok kellenek. A tetejébe egy-egy félpohárka konyak is csak kell; mivelhogy «vért csinál».

A gyermek nő és vele nőnek gondjai, bajai. A «tanulás» fokozódik; mert a tanító és tanár kezében félelmetes fegyver van: a buktatás fegyvere. És a tanító és tanár urak ugyancsak lövöldöznek ezzel a puskával. A tanulónak nagyon kell vigyáznia; nehogy leterítse a bolond golyó. És vigyáz. Idegei örökös feszültségben vannak; vagy eltunyul s kivész belőle minden kötelességérzet.

Idegen nyelvek, zene, táncz s más e fajta istencsapása csak növelik a szegény gyermek baját. Minden összeesküszik ellene. Boldog, ha egyik-másik «kötelesség» alól valami furfanggal kibujhat. De hát az ilyen próbálkozások nem igen szoktak sikerülni; a deliquens rajtacsipetik (minő diadal ez a «nevelőre» nézve!) A gyermekre nézve még a megcsipetés aggodalma is idegrontó dolog.

Még nagyobbra nő a gyermek. Már a kamasz, illetőleg bakfiskorhoz közeledik. A tanulás, a bukástól, illetőleg a gyengébb kal-

kulustól való félelem fokozottabb mértékben sanyargatja. Nem csoda, hogy örömmel ragadja meg «a hétköznapi vesződség» feledésére kínálkozó alkalmakat.

Kezdetét veszi a czigarettázás, melynek füstfelhőibe burkolja a diák a gondját, a regény, mely olyan világot tár eléje, a melyben már nem tanulnak, de élvezik az élet örömeit; a színház, mely megjeleníti ezeket az örömöket; sőt a kávéház és korcsma sem idegen már előtte. A hajszolt érlelés idegrontó hatása a tanuló évek középfokán is igen nagy.

Delelőjét az ifjukorban éri el. Az ifjú a főiskolán azon kezdi, hogy kárpótolja magát a sok sanyargatásért. Idegeit a jobbmódú legmagasabb feszültségben tartja az ú. n. élvezetekkel. A szegénynél csaknem ilyen rosszhatúsnak az életgondok.

A lányok élete hasonló. A különbség csak annyi, hogy a szeszes itallal, dohánynyal nem élnek úgy vissza, mint a fiúk; de az erős «tanulás», soknál az életgondok még erősebben hatnak idegeikre, mint a fiúknak.

Igy lép az ifjuság a felnőtt korba, a helytelen élet által megrongált idegzettel, melynek már életszükséglete az — élvezés.

A szekér már is túl van terhelve. Nem kell már rája csak egy-két villahegygyel, hogy letörjön a tengelye s beálljon a katasztrófa.

A modern intelligens embert az élvezetek lázas vágya űzi, kergeti. Az idegeiben felhalmozott fizikai és lelki mérgek képtelenné teszik őt az élet egyszerű nemes örömeinek élvezetére. A lélek békés derüjét nem ismeri. Szeget-szeggel. A beteg idegekbe bele kell markolni, hogy élvezni tudjon a modern ember. Luxus a ruházatban, lakásban, izgató drága ételek, italok; kalandok; szenzációs színdarabok (érzéki dolgok); idegfeszítő játékok: költséges passziók *kellenek*. A terhelt idegzetű modern embernek ezek az életszükségletei. S mert életszükségletek, elő kell rájok teremteni a pénzt *minden áron*; őrült hajsza folyt a pénz után. A megmérgezett idegzetű embernél minden előadóvá lesz, a mi igazán emberi. De mert sokan vannak az eladók, tülekedők, érdekharczok keletkeznek minden talpalatnyi területen. A tülekedésben azé a pálma, a

ki másikát, hacsak egy fél lófejjel is, megelőzi. Innét a lázas sietség. A saját megromlott idegeinek, mérgezett lelkének rabszolgasága jármában sinylődő modern ember mindig siet. Neki soha sincs ideje. Siet a pénz összeharácsolására irányuló mesterkedésben, nagy munkában, hogy a mit összehozott, azon éppen olyan sietve tuladjon. Az úr nem ismeri a paraszt, az egészséges idegzetű paraszt nyugalmát és méltóságát. Neki futni, rohanni kell. Ebben a hajszában egymást érik a megrokkanások s megdöbbent a sok összeomlás.

Az összetorlódott méreganyag megteszi a hatását. Egymást érik a katasztrófák. Elég sűrűek a szenzációsak is, de még gyakoriabbak a csöndesek, a melyek lényegükben azért csaknem olyan rettenesek.

A méreg-anyag felhalmazódásának egyik megdöbbentő tünete az elmebajok rohamos terjedése az értelmiség körében (a parasztok, noha a megélhetés bajai és gondjai rájuk is nagy súlylyal nehezednek, kevesbé szenvednek ezekben a szörnyű bajokban). Áldozatait az élet delén levő emberek közül szedik ezek a bajok, mikor a felhalmozott méreg-anyag legerősebben átjárja a testet és a lelket.

Az a kérdés, tehet-e valamit az iskola s ha igen, mit ezekkel idegmérgező állandó hatásokkal szemben?

Valamit igen; de mindent nem. Még csak sokat sem. Az iskolát mint társadalmi intézményt a társadalom igen erősen befolyásolja. Az iskola a társadalom miazmás levegőjét szívja. Szinte öntudatlanul mérgezi önmagát. Hogyan lépjen fel, mint orvos?

Az iskolának első kötelessége a helyzetnek felismerése. Ez után az ideg-mérgek felhalmozódása okainak megszüntetése érdekében erőteljes tevékenységet kell kifejtenie; de ez olyan nagy feladat, melyet az iskola megoldani nem bír, mert nincsenek hozzá eszközei.

Az iskolának nincs hatalma arra, hogy az embereket a természetes fizikai és lelki élet utjára terelje; de előkészítő munkálatokat végezhet ebben az irányban is.

Az iskola sok jó és okos dologra szoktathatja az oktatás, a példa és a gyakorlás által a jövő társadalom emberét s ezek

által, habár csekély mértékben, nevelői hatást gyakorolhat a szülékre is.

Legtöbbet tehet azonban az iskola azzal, ha a gondjaira bizott gyermek idegeit kiméli s nem mérgezi maga is. Az iskola megtette a főkötelességét, ha a kora érlelés elé gátat vet; ha nevelőleg igyekszik közbelépni s nem engedi át a gyermeket teljesen a beteg társadalomnak; ha a növendéket munkával túlságosan nem terheli, ha az értelmi munkát, a tanulást természetes alapokra helyezi, igazi szellemi munkát végez és ilyet kiván a gyermektől is; ha az osztályozás kérdésével behatóan foglalkozik; ezt megoldja s a kalkulust a lelki feszültség okai közül kiveszi.

A mit az iskola a gyermek idegességének csilapítása érdekében tehet nem minden; de nem is kicsinylendő dolog. Méltó tárgya lehet a legkiválóbb tanítók ambiciójának is.

Budapest. *Ember János.*

AZ IFJUSÁGI KÖNYVTÁRAK KEZELÉSE.*

Az állítás kissé merésznek tetszik talán első pillanatra, de azért benső meggyőződéssel határozottan kijelentem, hogy minden üdv, minden jótékony eredmény és nemesítő hatás, mely az iskolai ifjusági könyvtárak intézményétől várható — *javarészt*, ezen könyvtárak *helyes kezelésétől* függ,

A midőn ezt állítom, természetes, hogy kezelésen nem a könyvek kölcsönadását és visszavételét-, nem is az új könyvek vásárlását értem és nem azt, hogy a könyvtárkezelő gondosan őrködjék, hogy valamelyik könyv veszendőbe ne menjen, mivel különben nékie kell a kárt megtérítenie. Mindezek és ehhez hasonló mozzanatok szót nem érdemlő lappáliák csupán és figyelembe csak annyiban jöhetnek, a mennyiben, mint az iskolának minden egyéb dolgaiban, úgy ebben is, pedans rendnek kell uralkodnia.

* Mutatvány a kiváló szerző legujabb munkájából, mely 346 nagy 8-adrét alaku lappal épen most jelent meg Wodianer és fiai könyvkereskedésében a következő czim alatt: «Ifjusági könyvtárak és ifjusági olvasmányok a nevelés szolgálatában». A komoly tanulmányok alapján készült mű ritka alapossággal tárgyalja az *ifjusági könyvtárak fejlődésének történetét, az ifjusági olvasmányok fontosságát pedagogiai és szocialpolitikai szempontból az ifjusági olvasmányok megválasztását, az olvasás idejét és módját, a képeskönyveket s az illustrációkat* és végre *az ifjusági könyvtár kezelésére* ad igazán becses utasításokat. Ez utolsó egy és fél ívre terjedő fejezetből közöljük a jelen mutatványt, melyből a nagy tárgyszeretettel irt könyv szellemére következtetni lehet. Azt az állításunkat, hogy e könyvet egy iskola sem nélkülözheti s hogy a tanítással és neveléssel hivatásszerüen foglalkozók ép oly haszonnal olvashatják, mint a szülők s a társadalomtudomány munkásai: bővebben megokolni — a tartalom felsorolása s e töredék bemutatása után — azt hiszszük merőben fölösleges.

Szerk.

Csodálatosképen mégis azt látjuk, hogy mindenütt, a hol országos vagy hatósági rendelkezés intézkedik az iskolai ifjusági könyvtárakról, az intézmény fontosságának hangoztatása és a tőle várható üdvös eredmény kiemelése mellett, minden intézkedés csaknem kizárólag holmi administrativ természetű mozzanatokkal bibelődik. Nálunk meg éppen csak iskolai függelék számba megy az ifjusági könyvtár, melyet meg kell csinálni, mert — — van reá fedezet. Egyebekben pedig úgy nézik többnyire mint valami szükséges, némelyek szerint meg éppen szükségtelen rosszat, a minek más rendeltetését alig látják át, mint azt, hogy legyen még egy dologgal több, a mivel a tanárt boszszantani lehet.

Az iskolai ifjusági könyvtár kezelése egész embert kíván. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy minden iskolai ifjusági könyvtárhoz szervezzünk egy külön könyvtárnoki állást, hanem azt kivánom csupán jelezni, hogy *ehhez a munkához egy ideálisan gondolkodó embernek egész lelkesedésére van szükség.*

A ki önző elv alapján végzi tanitói vagy tanári munkáját; a ki féltékeny gondossággal őrködik, hogy valamiképp többet ne találjon dolgozni egy hajszállal sem, mint a mennyire a «Szervezet»-nek vagy az «Utasítás»-nak iksz-ipszilonodik paragrafusai őt, különbeni fegyelmi vizsgálat terhe alatt kötelezik; a ki saját kényelme ellen elkövetett felségsértést lát minden félórában, melyet *előírt* kötelességén túl az iskolának szentel: az ifjusági könyvtárnoki tisztet ne vállaljon. Az ilyen tanító vagy tanár akkor teszi az ügynek a legnagyobb és köszönetet érdemlő szolgálatot, ha egyszerűen kijelenti, hogy ehhez a munkához hajlandóságot nem érezvén, azt nem is vállalja. Mert ha kedve ellenére viszi ezt a tisztet, akkor munkája oly káros hatással lehet, mely még a legjobb, legsikeresebb tanításának az értékét is lerombolja.

Az egy-tanitós iskolánál, teszem azt, természetesen nincs válogatás. Itt, ha esetleg az a csapás éri az iskolát, hogy lelkesedés és hivatásérzet nélkül szűkölködő tanítót kap, az akkor nagy baj és szerencsétlenség, de azon már nehezen lehet segíteni. A többtanitós népiskolában vagy a középiskolákban azonban, meg vagyok győződve, hogy mindig fog akadni nemcsak egy, de több is, olyan

tanító vagy tanár, a ki szíves örömmel veszi vállaira *ezt a nem köteles* terhet.

Mert az *ifjusági könyvtár kezelése teherrel; még pedig sulyos teherrel, nagy gonddal és szerfelett sok időveszteséggel jár.* De ha minderre megvolna valakiben az áldozatkészség, ez még korántsem qualifikálja őt az ifjusági könyvtár kezelésére. Az ifjusági könyvtár vezetőjének jó gyermekpsychologusnak is kell lennie, mert különben kárba vész az egész munkája és nem képes az ifjusági olvasmány által a fiatal olvasó lelkére és szellemének fejlődésére a kívánatos *irányító* befolyást kifejteni.

Hogy pedig a kérdésnek erre a pontjára, melyen az iskolai könyvtárnak egész hatása és egész eredménye megfordul, milyen csekély súlyt vetnek; hogy ennek a mozzanatnak — az ifjusági könyvtárak kezelésének — fontosságát mennyire félre ismerik vagy föl nem ismerik: azt legjobban igazolja az a száraz tény, hogy az ifjusági könyvtári tisztet is, csak úgy, mint a testületi jegyzőségét nem nézik egyébnek, mint holmi fölösleges munkaszaporitásnak, — és ezen felfogásnak megfelelően bánnak is el vele. Ezt is, amazt is — az egyenlő tehermegosztás elvének hódolva — évről-évre más-más tantestületi tag «nyakába varrják» szépen sorban, mint a falusi bíróságot.

Képzelhetni, mily üdvös eredményt szülhet az ilyen egy évig tartó könyvtárnokoskodás!

A könyvtárnoknak ismernie kell az ő olvasó közönségét még pedig egyénileg éppen úgy, mint családi viszonyait is; ismernie kell az általa kezelt könyvtárt egész terjedelmében és minden izében; tudnia kell, hogy olvasó-közönsége közül egyik is, másik is, mit olvasott már eddigelé és mily eredménynyel; tisztában kell lennie az egyes osztályok tanitási tervével; — és végül: sok türelemmel és pædagógiai tapintattal megáldva őszinte szeretettel kell vonzódnia az ifjusághoz, a gyermekekhez.

Mindez lehetetlen és érthetetlen dolog, ha az iskolai ifjusági könyvtárak kezelése nincs *állandóan* egy ember kezeibe letéve. Ezen okfőből eredőleg, ha nem is kívánom — a mint fentebb már mondottam — hogy külön ifjusági könyvtárnoki állásokat szer-

vezzünk, de az minden esetre joggal elvárható, hogy a többtanítós elemi iskolánál a legkevesebb tanitási órával járó osztályt vezesse az ifjusági könyvtár kezelője; a szakoktatással járó középfokú tanintézetekben pedig heti tíz-tizenkét tanítási óránál több reá ne bizassék. Ez azonban semmi egyebet nem tekintve, már csak azért is kívánatos; sőt szükséges, mert máskülönben a fizikai ideje sem futná még az egyszerű mechanikus administratióra sem, nemhogy a dolognak pædagógiai mozzanataira fordíthatna figyelmet. Azután ne feledjük: gyarló az ember. Ha a legnagyobb ügyszeretettől vezéttetve, a legnemesebb idealismustól hevítve vállalkozik is a tanító vagy tanár valamely, kötelességén kívül álló munkának elvégzésére, látni szereti, hogy munkáját észreveszik; hogy érdeme szerint értékelik; — és hogy bizonyos formában kifejezésre jut, hogy — hozzávetőleg legalább — mennyire becsülik az ő munkáját. Ennek híján, mihamar lankadás száll buzgalmára; elernyed lelkesedése; szabadulni óhajt a kedv nélkül végzett munkától, melyen ilyen körülmények között, különben sem igen mutatkoznék Istennek áldása.

Az iskolai könyvtárak tisztán administrativ kezelését a mi illeti, az, a berendezésnek meglehetősen terhes és sok figyelmet igénylő *első* munkáját nem tekintve, vajmi csekély fáradsággal jár; — és a legtökéletesebb könyvtári berendezés az, melynek legegyszerűbb, legkevesebb munkával járó a kezelése. Legczélszerűbb és legtöbb eredménynyel járó eljárás az volna, ha minden egyes osztálynak megvolna a maga könyvtára, mely a nagy iskolai ifjusági könyvtárnak mintegy fiókjaként szerepelne. Ezt annál könnyebben lehet keresztül vinni, mert az ifjusági olvasmánynak párhuzamosan kell haladnia az egyes osztályok tananyagával és így bizonyos könyveket különben is csak egyazon osztály növendékei használhatnak.

Kézzel fogható előnye az osztálykönyvtári rendszernek még az is, hogy az illető osztályvezető-tanító vagy osztálytanár kezeli, ki minden körülmények között jobban ismeri az osztályabeli növendékeket egyénenkint, mint az intézeti könyvtárnok, kinek néhány száz gyermekkel kell érintkeznie. Mert ha meg is van állapítva,

hogy az egyes osztályok növendékei miféle könyveket olvassanak, azért ebből még korántsem következik az, hogy egyre megy, ha ezen könyvek közül akármelyiket adjuk egyik vagy másik gyermeknek a kezébe. *Ez* éppen az ifjusági könyvtárak *paedagógiai kezelésének* az a sarkpontja, a melyen az a nagyfontosságú kérdés fordul meg: meghozza-e az ifjusági olvasmány azt az eredményt, a melyre rendelve van, vagy nem.

A külföldön egyáltaljában osztatlanul el van ismerve az *osztály*-könyvtárnak megmérhetetlen előnye az *iskolai* könyvtár felett. Ennek daczára úgy a középfokú, mint pedig a népiskoláknál eltérnek a kivitelben. Az intézeti igazgatóknak és tanároknak egy része, minden esetre a kényelmesbje, *leküzdhetetlen* nehézségekkel járónak mondja a könyvtáraknak osztályok szerint való elrendezését. Erre az állításra azonban igen tekintélyes számú intézet tanszemélyzete, sok ellenargumentatio helyett, azzal czáfol reá, hogy egyszerűen megvalósították az osztálykönyvtár rendszert intézeteikben. Az osztályfőnök átveszi iskola-év elején az osztályának szánt munkákat, melyek az osztály tanítási anyagával kapcsolatban állanak; mindenik tanár vagy tanító, ki abban az osztályban tanít, bejegyzi a saját úgynevezett «osztályozó könyvecské»-jébe a tantárgyát érdeklő munkák könyvtári számát és a maga idején figyelmezteti a gyermekeket, hogy a ki olvasni akar az általa magyarázott dolgokról, az kérje ki az osztálykönyvtárból az x vagy y számú könyvet.

Egyes tanító- és tanártestületek egyébként annyira mentek a lelkes ügyszeretetben, hogy összeírták az egyes osztályok tanítási anyagával kapcsolatban levő *összes* munkák czimeit; a jegyzékeket az intézet igazgatósága kinyomatta és minden egyes tanulónak kezébe adta; másutt pedig ugyanezen szellemben akként történt intézkedés, hogy az ilyen jegyzék minden osztályban kifüggesztetett.

Németországban egyes helyeken el is rendelte a hatóság az osztálykönyvtár-intézményt. Hiszen oly kézzelfoghatók az előnyei a másik eljárással szemben, hogy csak a kényelmes önzés vagy az elfogult maradiság képes ellentállani a csábító eredménynek, melyet didacticai és nevelési tekintetben is biztosít.

Hogy más olvasmány kell a fiú gyermeknek és más a leányoknak: arról kár sok szót vesztegetni. De ezen a körülményen kívül a könyvtárnoknak kiváló figyelmet kell fordítania az olvasmány megválasztásánál növendékeinek egyéniségére, valamint helyi és társadalmi körülményeire.

Az olvasmánynak *a gyermekek neme* szerint való osztályozását illetően megjegyzendő, hogy tíz-tizenkét éves korukig a fiú- és leánygyermekek olvasmánya ugyanaz maradhat. Ezen korig a férfi és női egyéniség még annyira csirájában szendereg, hogy haszonnal és élvezettel olvashatják a két nembeli gyermekek egyazon könyvet is. Innen túl azonban már elválnak az útjaik. A fiút vadászkalandok, utazások, felfedezések, háborúk leírása érdeklik inkább; a leány inkább a kedélyhez szóló, gyöngédebb természetű dolgok tárgyalásában leli gyönyörűségét. Itt már a tanító vagy tanár részéről meg kell kezdődni a jövőre való okos kitekintésnek. «A férfi gondja más egészen»; más a nő hivatása is; és erre jó-idejében kell az iskolának növendékeit előkészíteni. És abban bizonyára csak egy vélemény létezhetik, hogy egyrészt az életnek az ő nehéz küzdelmeiben való bemutatására a fiúknak és másrészt annak a példázására, hogy egy gyengéd, erényes, gondos, munkás nő mennyi áldást áraszthat a házi tűzhely körül: nincs hathatósabb eszköz: nem létezik alkalmasabb mód, mint a jól választott ifjusági olvasmány.

Kettős lévén így a czél, melynek elérésére az ifjusági olvasmányok által törekszünk, természetes, hogy kétféléknek kell lenniök az eszközöknek is, melyeket a czél szolgálatában alkalmazunk. Már az a psychologiai tapasztalat is, hogy a leánygyermekek körülbelül 16 éves korukig szellemileg sokkal gyorsabban, szinte mondhatnók rohamosabban fejlődnek, mint a fiú-gyermekek: már ez a körülmény magában véve is, kizárja annak a lehetőségét, hogy mindvégig egyféle és egyforma szellemi táplálékon tartsuk a két nemet; még ha az élethivatás különféleségét nem is tekintjük. *Delaunay* tapasztalatai szerint, a közös iskolák növendékei közül a 12 éven alúli lányok mindig intelligensebbek a 12 éven alúli fiúknál. *Riccardi* pedig, ki Modenában és Bolognában sok száz

iskolás gyermeken végzett vizsgálatokat, arra az eredményre jutott, hogy a leánygyermekek jobban szeretnek tanulni a fiúknál; még pedig százalékban kifejezve 100 leány között 61 a jó tanuló, míg ellenben 100 fiú között csak 43; — és míg 100 leány között csak 12 akad olyan, a ki *semmiféle tantárgy iránt* sem mutat valami érdeklődést, azalatt 100 fiú között 35 ilyen akad. Az összes gyermekpsychologusok megegyeznek abban is, hogy a leánygyermekek sokkal folyékonyabban és jobban olvasnak a fiúknál, — és hogy amazok, az olvasottaknak correct előadásában is messze felülmúlják ezeket. A leányoknak ez a főlénye arra vezethető vissza, hogy a hallott dolgokat gyorsabban appercipiálják és könnyebben hatolnak a dolgok velejére. Nem utolsó szerepe van ebben a dologban a nők ismert közlékenységének és a beszélgetés iránt való, velük született előszeretetnek. *Barnes* tanár, ki 1893-ban 2900 gyermeken eszközölt vizsgálatokat Monterey-County-ban, Kaliforniában, megállapitotta, hogy a 11 és 13 év között levő gyermekek közül a leányok sokkal szabatosabban tudják kifejezni gondolataikat és sokkal aprólékosabb, behatóbb ismerettel bírnak a környezetükben lévő dolgokról, mint az ugyanolyan korú fiúk. Paul *Lafitte* is kiemeli a leányoknak a fiúk fölötti fölényét; de azonkívül ugyancsak az ő vizsgálatai alapján megállapitotta, hogy nemcsak a gyermekben, hanem egyátalában véve is, a nőnek emlékező tehetsége sokkal jobb a férfiénál: a felfogás élénkségében, a concret dolgok iránti fogékony érzékben, a dolgok részletességébe és a jellemző vonásokba való könnyebb elmélyedésében a nők sokkalta fölötte állanak a férfiaknak; míg ellenben a fiú, az ifjú s a meglett férfi is fogékonyabb az abstract dolgok és az általánosságban mozgó eszmék iránt; de máskülönben nehézkesebb és feledékenyebb.

Ezzel szemben állanak *Herzen*, florenzi tanár vizsgálódásai, a ki szintén megerősíti ugyan, hogy a leánygyermek könnyebb felfogású a fiúnál; de ezt a tételt kiegészíti azon további tapasztalataival, hogy míg a fiúnál a szellemi élet fejlődése folyton és állandóan tart egészen a meglett férfikorig, azalatt a leánynál az évek előrehaladásával a növekvés általában lassúbb lépésben

halad és a mellett a fejlődésnek egy bizonyos stadiumában teljesen megállapodik.*

A lelki és szellemi életnek, a két nemnél megállapított és fentebb jelzett divergálásánál fogva sem lehetséges egy mértéket alkalmazni a két nem szellemi életének irányításánál. De hát itt van még az élethivatás is, a mely a legnagyobb mértékben megköveteli, hogy figyelemmel legyünk reá; mert a magán-olvasmánynak erre is elő kell készítenie a fiatal olvasót. Ugyanaz az olvasmány pedig nem készíthet elő a külvilágban és a külvilággal folytatandó nehéz küzdelmekre, a létért való elkeseredett harczra is, meg a nyugalmas otthonban békés és békítő, áldást hozó, boldogító. ideális, csendes tevékenységre is. Más czél, más eszközöket kíván. De óvakodnunk kell a túlzásoktól. A ki a leány-gyermekeknél édeskés, sentimentális, savó-ízű olvasmányokkal és condenzált jóságú leánykákról szóló mesékkel, elbeszélésekkel akarná a fentebb megjelölt czélt elérni, az a helyes úttól nagyon messze tévedne. A *való* életnek, a hazai és a világtörténelemnek, valamint a bibliai történeteknek kimagasló női alakjairól mesteri tökéletességgel festett jellemrajzokon tanulja meg, hogy milyennek kell lennie a nőnek, a szó legnemesebb értelmében, — és ezeknek a példája keltsen nemes vágyat a leányok fiatal lelkeiben, hogy leendő hivatásukban és életpályájukon, rendeltetésük körében ők is arra fognak törekedni, hogy hasonló tökéletességre juthassanak. De a gyermekek számára írt népszerű tudományos (természettudományi, néprajzi, földrajzi és történelmi) olvasmányokat se vonjuk meg tőlük. A leánygyermek szelleme éppen úgy megkívánja a komoly, szellemi táplálékot, mint a fiúé; sőt egy bizonyos korban, melyben többé-kevésbbé minden lány zavaros fantasmagóriákra és egészségtelen ábrándozásra hajlandó, ebben a korban valósággal Isten áldása a leányra, ha komoly olvasmánynyal foglaljuk el:

* «Sociale Pädagogik auf erfahrungswissenschaftlicher Grundlage und mit Hilfe der induktiven Methode als universalistische oder Kultur-Pädagogik. Dargestellt von Paul Bergemann. Gera. Druck und Verlag von Theodor Hoffmann. 1900. III. Theil. Der theoretische Aufbau der socialen Erziehungslehre. 39. §. Die Objecte oder Gegenstände der Erziehung.»

olyannal, mely szélesbíti látókörét, tökéletesíti tudásának sokoldalúságát, fokozza önérzetét és az ismeretgyarapodás varázsával megnyugtatólag hat a kedélyére.

Minthogy a magánolvasmány rendkivüli mértékben befolyásolja az akaratnak, az értelemnek és a kedélyvilágnak kialakulását: a gyermekek *egyénisége* is igen élénk megfigyelést igényel az ifjusági könyvtárnok részéről. Csak *ezen* az alapon biztosíthatja az ifjusági könyvtár által elérni kitűzött czélt. Azért szükséges, hogy az ifjusági könyvtárnok jó gyermekpsychologus legyen; de a gyermek- és illetve az ifjusági irodalmat is kitünően ismerje. A felületességre és könnyelműségre hajló gyermeknek olyan olvasmányt kell nyújtania, a melyben komolytörekvésü, magukat becsületes munkával felküzdött egyének szerepelnek; a munkakerülő, gyenge akaratú gyermekre bizonyára jó hatással lesz, ha Robinsont olvassa; a keményszívü, durva lelkületü gyermeket jótékonyan befolyásolhatják teszem azt, az állatvédő egyesületek kiadványai, melyekből megtanulja, hogy még az állattal szemben is könyörületességgel tartozunk viseltetni. Azonkívül igen sok esetben már a gyermeknél megnyilatkozik az előszeretet bizonyos tantárgyak iránt. Ezt támogathatja, előmozdíthatja és jó irányba terelheti, esetleg a túlzástól megóvhatja a czélszerűen megválasztott magánolvasmány. A jó könyv valóságos gyógyhatással lehet az aberratiók felé hajló germeki lélekre: megóvja az egyoldalúságtól; csillapítólag hat az ingerlékeny természetűre; rendszeres munkára szoktatja a hanyagot és kitartásra ösztönzi a hamar csüggedőt.

Igen fontos mozzanat az is, hogy, ha a tanító vagy tanár növendékében bizonyos előszeretetet fedezett fel valamely studium iránt, akkor igyekezzék ezt megfelelő, jól választott olvasmány által helyes irányban istápolni, fejleszteni; anélkül azonban, hogy a gyermeket mindjárt egyoldalúságba kergetné.

Budapest. *Dr. Neményi Imre.*

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Az Eötvös-alap közgyülése. Az Eötvös alap egyesület febr. 2-án tartotta rendes évi közgyülését, a melyet az Eötvös halálának évfordulójára rendezett ünnep előzött meg. Az ünnepet Morlin Emil min. osztálytanácsos nyitotta meg magvas és emelkedett szellemű beszéddel. Berta Ilona volt az ünnepi előadó, a ki tőle megszokott lelkes hangon méltatta báró Eötvös József érdemeit. Költeményt Eötvös Józsefről Simon Lajos fővárosi tanító olvasott fel. Az ünnepet a polgári tanítóképző ifjuságának karéneke kezdte és zárta be.

Ezután következett a közgyülés, a melyen Kapy Rezső titkár számolt be a lefolyt évről. Legnevezetesebb eseménye a mult évnek, hogy a Tanítók Házának anyainternátusa mellett mellékinternátus létesült. Az anyainternátus 6 ingyenes, 27 féldíjas (havi 13 koronával) és 27 egész díjas (havi 25 koronával) ifju nyert lakást, reggelit és ebédet; a mellékinternátusban 1 ingyenes, 6 féldíjas és 30 egész díjas ifjút láttak el; az összes létszám 97 volt, a melyből kilépett 11, időközben belépett 3, marad tehát 105. Szabadasztalban részesült 105 ifju. Ezenkivül 200 koronás ösztöndíjban részesültek 2-en, 100—100 korona ösztöndíjban 47 szegény tanítógyermek és 100—100 koronás segélyben 29 tanítóözvegy, illetőleg szegény tanító. Az Eötvös-alap tőkésített vagyona 106.060 koronát tesz ki. A Tanitók Háza alapszámlája pedig 164.411 koronára rúg.

Ezt a közgyülést emlékezetessé tette Péterfy Sándor lemondása, a mi már régóta fenyegeti az Eötvös-alapot, de most lett válságossá. Péterfy Sándor ezen közgyülésre nyujtotta be lemondó levelét, a melyben oly nyilatkozatot tett magáról, hogy «hiányzik belőle az Eötvös-alap magasztos feladatainak megoldásához megkivántató erő, vezető képesség.» Azután elsorolja pontonként azokat az ujabb kezdeményezéseket, a melyeket tört remények kövei gyanánt tüntet fel. E pontok az Eötvös-alap elnökének csodálatos, rendkivüli tevékenységéről tanuskodnak. Egyúttal azt is bizonyítják, hogy a tanítóságban nincs meg az érzék a saját társadalmában fennálló nyomor iránt. Úgy látszik, az Eötvös-alap szervezete gyökeres átalakításra szorul; mert más szempont alá esik az, a ki gyermekének taníttatását az Eötvös-alap segítségével meg akarja könnyíteni és más alá a nyomorgó, éhező tanító s az ő családja. Ezen reform megalkotására Péterfy Sándor van hivatva, az Eötvös-alap megalapítója. Azért kéri mindenki maradjon; mert őt pótolni — lehetetlen. —

Az alap pénztárosa 1901 január 1-től 1901. év deczember 31-ig bevett: 1. Ösztöndíjak és segélyek szám.-tól 10.297 kor. 52 fill. 2. Örök.

tags. díjak- és alapítványokra 3233 kor. 88 fill. 3. Államsegélyt 2000 kor. 4. Adományokat 1914 kor. 75 fill. 5. Kedvezmények útján visszaváltott (35 drb) 50-koronás részesjegyből 875 kor. 6. Évdíjak czímén 3258 kor. 85 fill. 7. 50-koronás részesjegyek kamatja czímén 393 kor. 16 fill. 8. Tőkésítési alap kamatja fejében 3542 kor. 89 fill. 9. Értékpapirok nyeresége 4732 kor. 10. Szabadasztalok értéke 24.000 kor. 11. Wlassics-árvaalap javára 1726 kor. 41 fill. 12. Debreczeni tanítói árvaház javára 49 kor. 52 fill. Összesen 56.023 kor. 98 fill. Levonva a kiadást 49.966 kor. 51 fillért, ösztöndíjakra és segélyekre marad 6057 kor. 47 fillér. Kiadott: 1. Ösztöndíjakra és segélyekre 7876 kor. 30 fill. 2. Tőkésítési alaphoz csatolt 3233 kor. 88. fill. 3. Költségekre: *a)* személyi 1097·00. *b)* dologi 1368·71 = 2465 kor. 71 fill. 4. Évdíjak $^1/_3$-dának levonására 614 kor. 69 fill. 5. Szabadasztalok értéke 24.000 kor. 6. Wlassics-árvaalaphoz csatoltatott 11.726 kor. 41 fill. 7. Debreczeni tanítói árvaház alaphoz 49 kor. 52 fill. Összesen 49.966 kor. 51 fill.

*

A szombathelyi polgári leányiskola jubileuma. Lélekemelő módon ünnepelte meg a polgári leányiskola 25 éves fennállását. Az ünnepélynek szint, melegséget kölcsönzött az a körülmény, hogy az intézet ünnepével egybeesett Pálffy Boldizsár igazgató 25 éves jubileuma, ki az iskola megnyitásától kezdve mostanig körültekintő gonddal, mindenki megelégedésére vezette azt s a ki ezért méltán részesült úgy kartársai, mint növendékei és a nagyközönség részéről az őt megillető ováczióban.

A szép ünnepély a vármegyeház nagytermében folyt le, mely nagyon kicsinek bizonyult ez alkalomra. Az előkelő közönség soraiban megjelent Reiszig Ede főispán is; ott voltak a városi hatóság részéről: Éhen Gyula polgármester, Brenner Tóbiás és Dunszt János v. tanácsosok, Kiskos István főjegyző; Horváth István prépost-plebános, dr. Kronecker József, Brenner János, dr. Rhorer Ödön városi képviselők s iskolaszéki tagok; a kir. tanfelügyelőség képviseletében Ősi Vendel segédtanfelügyelő; a főgymaasium, felső-kereskedelmi, polgári fiu-, püspökiskolai, községi elemi iskolai tantestületek tagjai az igazgatók vezetése alatt; a szülők és volt növendékek igen nagy számban.

Megnyitóul Pálffy Boldizsár, az ünneplő tanintézet igazgatója, szép szavakkal üdvözölte a megjelent notabilitásokat s az ünneplő közönséget. Utána az intézet ifjusági énekkara Kölcsey Hymnuszát énekelte. Pálffy Boldizsár igazgató ezután felolvasta az intézetnek nagy gonddal és alapossággal összeállított terjedelmes történetét, melyből az alábbi nevezetes adatokat emeljük ki:

Mennyey József kir. tanfelügyelő és Bárdossy István iskolaszéki elnök együttes buzgólkodásának sikerült 1876-ban a kormánytól a város részére egy 24.000 koronás törlesztéses kölcsönt kieszközölni, melynek segélyével a polg. leányiskola a városi elemi iskola épületében alapította meg kezdetleges otthonát.

Az új tanintézet igazgatója lőn Pálffy Boldizsár, 4 tanítóval és 2 hitoktatóval.

A tanulók száma ekkor 44-re rugott, míg a rákövetkező évben 100-ra.

1894-ben sikerült Halász Ferencz kir. tanfelügyelő és dr. Kronek-

ker József iskolaszéki elnöknek a premontrei rendtől az akkori lyceumi épületet 40.000 koronáért megvásárolni s miután ezen épületet megfelelően kibővítették és átalakították, a polg. leányiskola bevonult mostani házába. Ekkor a tanulók száma 225 volt, míg az idén 304-et tesz ki. 25 éves fennállása óta az intézetben összesen 1565 növendék nyerte kiképeztetését. Egyben megemlékezik a női kereskedelmi tanfolyamról, mely 1894. évi október 1-én nyilt meg s melyben maig összesen 195 növendék nyert felvételt és oktatást.

A tapssal jutalmazott előadás után a növendékek előadták Stojanovics Jenő gyönyörű csodaszarvas regéjét. Majd a szeretet igazgató ünneplése következett.

Szabó Ilona polg. isk. tanítónő a kartársak nevében emelkedett hangon és nagy hatást keltő beszédben üdvözölte a jubiláló igazgatót. Utána Kreutz Ede városi elemi iskolai igazgató kettős minőségben: a társintézet tanítótestülete nevében s úgyis mint gyermekkori jóbarát igen alapos beszédben méltatta az ünnepelt áldásdús tevékenységét. Majd Pálmay Ödön, mint a «Vasmegyei Ált. Tanító-egyesület» elnöke élénk tetszéstől kisért beszédet intézett az érdemdús tagtárshoz. Lélekemelő jelenet volt, midőn a régi s a jelenlegi növendékek adtak szeretetüknek és hálájuknak az igazi meghatottság hangján kifejezést. Végül felolvasták a rokonintézetektől érkezett üdvözlő iratokat, mire az emlékezetes ünnep az igazgató köszönő szavai után a «Szózat» eléneklésével méltó befejezést nyert.

*

A polg. leányiskolai rajzoktatás különös tekintettel a női kézimunkákra czím alatt a «Polgári iskolai Közlöny» legutóbbi füzetében Taschek Gyula figyelemre méltó czikkecskét ír, melyben hangsulyozza, hogy a polg. leányiskolai rajzoktatásban *a növendékek tanulmányait a női* hivatás és az életviszonyok követelményeivel kell kapcsolatba hozni. Ezért kivánja, hogy itt a női kézimunkák diszítéséhez inkább alkalmazható síkdiszítményekre és ezzel kapcsolatban a színek ismeretével és egybeállításával behatóbb foglalkozásra nagyobb gondot kell fordítani. Továbbá ezt mondja «A szines síkékítményekkel való behatóbb foglalkozás képessé fogja tenni őket arra, hogy valamely egyszerűbb házi ipari tárgy, vagy női kézimunkáknak rajzát hogyan kell helyesen elkészíteni, azt stilszerű ékítményes elemekkel kitölteni, s harmonikusan színezni, valamint érteni fogják az egyes diszítményi formák jelentését s tudni fogják azt is, hogy minő czélra alkalmazzák azokat. Értékes megjegyzéseket tesz úgy a *keresztöltéses minták* alkalmazásáról és szinezéséről, mint a *lapos- és száröltés* technikájáról és szinhatásáról, melyek mindegyike rajzbeli tudást feltételez. Kárhoztatja a kezdett munkák rendszerét s annak a reményének ad kifejezést, hogy a mondott irányban vezetett rajztanítással a növendékek képesek lehetnének valamely kézimunka diszítését stilszerüen megrajzolni, az illető alapanyagra (selyem, vászon, bársony stb.) átvinni s ízlésesen szinezni. Így sok külföldre vándorolt koronát lehetne megtakarítani.

*

A M. D. E. budapesti tanítónői szakosztálya Katonáné Thuránszky Irén elnöklete alatt tartotta meg február havi ülését; melyben

felolvasták Gallauner István és Marikovszkyné Barkóczy Gizella köszönő levelét az egyesület levélben kifejezett részvéteért. Fájdalmasan emlékeztek meg Jaskó Károlyné sz. György Etelka egyesületi tag haláláról, s az elnök felhivta a tagok figyelmét a «Klotild» női munkát értékesítő egylet áldásos tevékenységére. Ezek után dr. Ranschburg Pál, kitünő idegorvos tartotta meg rendkivül érdekes és tanulságos előadását: «Az elme œkonomiája» czim alatt. A kitünő előadás oly mértékben lekötötte a hallgatóság figyelmét, hogy az elnök indíttatva érezte magát az egyesület nevében az előadót még egy felolvasás tartására felkérni, mit ő a tagok lelkes éljenzésére lekötelező szivességgel meg is igért.

*

A női munkát értékesítő «Klotild» egyletben az uj védőasszony Klotild ő csász. és kir. felsége pártfogása s az uj elnöknő gróf Apponyi Albertné vezetése alatt a szó szoros értelmében uj élet kezdődött. Az egyesület derék alelnökei és tisztviselői, kik eddig az egyesület sorsáért aggódtak megujult reménynyel látnak a fellelkesült tagok buzgó támogatásával az egyesület felvirágoztatására vezető munkához. Február hó 17-én tartott közgyülésükön már gróf Apponyi Albertné elnökölt, *magyar* beszéddel üdvözölve s munkára buzdítva az egyesület tagjait. Az egyesület javára Gaal Jenőné az egyesület egyik buzgó alelnöke rendezett az Uraniában fényesen sikerült működevelői előadást, ujabban pedig tárgysorsjátékot vettek tervbe; s ha az egyesület eléri, a mire minden erejéből törekszik, hogy előkelő hölgyektől nagyobbmérvü munkamegrendelést kapjon; úgy tevénykenységének áldásait a munkájok értekesítésére szoruló nők rövid idő alatt hálával fogják ilismerni. Az egyesületnek ily irányban való támogatására ez úton is felhívjuk olvasóink figyelmét.

*

Egy derék szerzetes tanítónő halála. Sopronban e hóban kisérték örök nyugalomra az Orsolya-szüzek zárdájának egyik munkás tagját Mühlhammer Mártát (mater Mária), ki élte 62-ik évében hirtelen hunyt el. Kora ifjúságától kezdve a nőnevelésnek szentelvén életét a növendékek egész seregére árasztotta művelő hatását, kik hálás szeretettel őrizik meg szivükben kiváló tanítónőjük emlékét.

*

Az első magyar gazdasági leányiskola. Ferenczy Ida, tanítónő, ki az egyes gazdasági ismereteket megfelelő állami szakintézetben tanulmányozta, Békásmegyeren felnőttek számára gazdasági és háztartási leányiskolát nyitott. Az intézet a következő tervezet alapján kezdi meg működését:

Az intézet czélja: hogy a jelen nehéz életviszonyokkal szemben értékes és felhasználható gazdasági ismeretek terjesztése által úgy a vagyonos, mint az önfentartásukra utalt nőket természetes hivatásának útjára terelje és szakszerű elméleti és gyakorlati oktatás által akár saját gazdaságuk, akár a mások által rájuk bizott házi gazdaságok vezetésére, illetve az ily gazdaságokban való segédkezésre őket képessé tegye.

Az oktatás tárgyai: A) gyakorlatiak: a) Az összes háztartási

teendők, a lakás takarítása, a szekrények, az éléstár, konyha, gyümölcs és tejkamarák rendben, tisztán és csinosan tartása, a fehérneműek gondozása, mosás-vasalás, pecséttisztítás (mindez cseléd segítségével). *b) Sütés-főzés.* A jó izű kenyér és kalács; a legczélszerűbb tápláló és izletes ételek elkészítése, a legfényesebb lakomának megfelelő ételek; szép, izléses tálalás, terítés, az étkezés közben illő társalgás megválogatása. *c) Tejgazdasági munkák:* túró-, vaj-, sajtkészítés, a tej pastorizálása és a gyermektej előállítása; az összes tejtermények értékesítése. *d) Kertészkedés:* konyha, gyümölcs és virágkertészet; szőlőmívelés. A gyümölcs és zöldség feldolgozásának különböző módjai ú. m. aszalás, czukorba, gőzbe főzés; a gyümölcsök friss állapotban való czélszerű eltevése, értékesítése és szállításra alkalmas csomagolása. *e) Baromfitenyésztés*, sertés hizlalás. *f) Takarékos bevásárlás*, téli élelmi czikkek kellő időben való beszerzése, elkészítése, romlástól való megóvása, valamint az éléstár és pincze téli berendezésének gyakorlása. *g)* Felsőruhák és fehérneműek szabása és varrása, műfoltozás. Kelengyék készítése. *h) Kézimunkák*, melyekkel a lakást és ruházatot olcsón és izlésesen lehet diszíteni.

B) Elméleti tantárgyak: *a)* Gazdaságtan. *b)* Egészségtan. *c)* Háztartási-, kertészeti-, tejgazdasági- és baromfitenyésztési könyvvitel. — A szórakozásra fentartott időt tornázással, úszással, zene és rajz gyakorlásával, magyar, német és franczia felolvasásokkal és énekléssel töltik be.

A tanfolyam tartama 10 hó és pedig február hó 15-től deczember 15-ig tart. Az évzáró vizsgálatok alkalmával az évi termelvények a szakértő biráló-bizottságnak és a szülőknek bemutattatnak. Bucsúlakomául a háznál hizott sertés tora szolgál. A gyümölcs és zöldség feldolgozásának elsajátítása, valamint a tejkezelés és baromfitenyésztés megtanulása czéljából egyes rövidebb tanfolyamok is nyittatnak. Felvétel és beiratás bármely napon történhetik. — Az intézetben egyelőre 12 benlakó és 24 bejáró növendékre van hely. Bejárók egész vagy félnapra, esetleg egyes órákra is felvehetők. A benlakók tan és ellátási díj fejében mérsékelt dijat fizetnek. — Az intézet épületei egészséges fekvésüek, melyeknek száraz, tágas, könnyen szellőztethető háló-, tanés dolgozó szobái, fürdőszobái s egyéb czélszerű mellékhelyiségei vannak. Kellő bútorzat, gazdasági eszközökkel és cselédekkel el vannak látva. — Az intézetnek rendes házi orvosa van. *A felügyeletet* ezen új, s úgy a városi, mint vidéki leányokra nézve valóban házagpótló intézetben maga az intézet-tulajdonosnő végzi. Segítségére van ebben édes anyja, kinek éveken át leánynevelő intézete volt s egy benlakó segédtanítónő. *A tanítást* három bejáró szaktanár, egy benlakó ipartanítónő s maga az intézet-tulajdonosa eszközli. Benlakó növendéknek az intézetet elhagynia csak a tulajdonos tudtával és felügyelet mellett szabad.

Az intézet a fővárostól $^1/_2$ órányira fekvő b.-megyeri tisztviselőtelepen a budai oldalon szél és pormentes helyen fekszik; előtte sík mező, mögötte a pilisi hegyek egyik kiágazása, a Csillag-hegy fekszik; közelében kitünő forrás, fürdő és uszoda van.

*

A pozsonyi m. kir. állami tanítónőképző-intézet most számol be az intézet 5 éves történetével és jelen állapotával. A 160 lapra ter-

jedő történet, melyet az intézet igazgatója, Wollmann Elma szerkesztett, az értesítők rendes keretét jelentékenyen túlhaladja s azt a komoly és lelkes tanítói tevékenységet tünteti fel, mely képzőintézeteinket általában, a pozsonyi tanítónőképzőt pedig különösen is jellemzi. Szakadatlan fejlődés és haladás látszik mindenütt, legjellemzőbb azonban az iskolai kirándulások búzgó ápolása, az iskolai önképző-kör vezetése és a segélyezés rendszeresítése, mely a puszta kötelességteljesítésnél többre enged következtetni. *Az önképzőkör* tevékenységét feltüntető fejezetből kiemeljük a következőket:

Az intézet történetében kimagasló eseményként szerepel a *Tanítónőjelöltek körének* megalapítása, mely Wolmann Elma igazgatónő indítványa folytán létesült. Czélja az önművelődés s a biztos, bátor, könnyed fellépés megszerzése a közönség előtt. Ennek elérését előmozdítják a havonkint megtartandó estélyek, melyeken tehetsége szerint a növendékek bármelyike felléphet szavalattal, ének vagy zenedarab előadásával, szépirodalmi és tudományos tételek kidolgozásával, önkéntes vállalkozás alapján. Ez estélyen jelen van az intézet tanári kara s jelen vannak az intézet összes növendékei. A kör az igazgatónő felügyelete alatt áll; ügyeit egy elnökből, alelnökből, főjegyző- s aljegyzőből, karnagy- és alkarnagyból álló tisztikar vezeti; vannak azonkívül választmányi tagok, kiknek köréből a főpénztárost s osztályok szerint pénztárosokat, valamint a könyvtárost választják. Az egész tisztikart minden év elején újra választják. A kör anyagi és szellemi ügyeit az igazgatónő felügyelete alatt havonkint tartott közgyüléseken intézik el a tagok. Itt beszélik meg s állítják össze az estélyek műsorát, itt bírálják meg a már tartott estélyek szavalatait, felolvasásait stb. Időnkint versenyszavalatokat is tartanak s pályatételeket tűznek ki. A gyűlések lefolyásáról az azokon felvett jegyzőkönyvek tanúskodnak. A kör tagjai havonkint 20 fillérnyi tagsági díjat fizetnek, a befoly összegeket a pénztárosok kezelik s a melyből könyveket szereznek be és egyéb kiadásokat fedeznek. Továbbá felhasználják a kör vagyonának egy részét ünnepségek rendezésénél s az év végén bizonyos összeget az Uhrl Józsa-alap és a Segélyző-alap gyarapítására fordítanak.

A kör működését 1897. szeptember 30 án kezdte meg. Az 1897/98. tanévben tartott estélyek közül kiválóbbak voltak: a januáriusi, hazafias jellegű estély, mely örömünnep volt abból az alkalomból, hogy Ő Felsége, szeretett Uralkodónk, tíz jelesünk szobrával ajándékozta meg nemzetünket. Márczius 15-én pedig lelkes kis ünnepséggel ülte meg a kör a szabadság születése napját. — A kör munkásságának emlékei az elnök alkalmi felolvasása a januáriusi ünnepen. Hortoványi Jolán és Farkas Anna dicsérettel kitüntetett dolgozatai.

A második évben már felbuzdult a tagok munkássága, az estélyek sűrűbben, a gyülések is pontosabban tartattak meg, a kezdet nehézségei már le voltak győzve, a tisztikar gyakorlottabb, a tagok bátrabbak. Dolgozatot készítettek Csink Erzsébet, Blaskovich Irén, Lában Melanie, Blaschke Margit és Hagyárosy Ella. Idő közben Tyukos János rom. kath. hitoktató 10 korona pályadíjat tüzött ki «Fájdalom a boldogságnak egyik alkatrésze» czímű tétel kidolgozására. A díjat Hortoványi Jolán nyerte el. Ezen dolgozatokon kívül számos szép költemény szavalása, zenedarab, magán- és karének jutott az estélyek műsorába. Az 1899—1900 tanév-

ben a kör megkezdvén munkásságát, már nov. hó 4-én fényes Petőfi-ünnepélyt tartott az igazgatótanácsosok s a tanári kar jelenlétében. Petőfiről Blaskovich Irén olvasott fel. Dolgozatokat készítettek és olvastak még fel ez évben: Petrás Marianna, Algöver Erzsébet, Lábán Melania, Schiller Recha és Holics Janka. Tyukos J. hittanár ismét tűzött ki pályadíjat, melyet Farkas Gizella és Szladits Etelka nyerték el. Az igazgatónő egy 20 koronás arany pályadíjat tűzött ki kisebb ifjusági szindarab megirására, ugyancsak az ő indítványára a kör tőkéjéből e czélra fordított összeggel «*segélyző-alap*» létesült. Az 1900—901 tanévben a kör 8 estélyt és 12 ülést rendezett. Dolgozatokat olvastak fel: Lábán Melánia, Farkas Gizella, Raffay Jolán, Győrfy Margit, Tresztyánszky Etelka és Bangha Margit. A színdarab-pályázaton Stark Gizella és Farkas Gizella nyertek. A *segélyző-alap* gyűjtés utján 404 korona és 20 fillérrel gyarapodott. Tyukos J. hittanár és az igazgatónő ez évben is tüztek ki pályadíjakat, s különösen nevezetes mozzanat a kör fejlődésében, hogy az igazgatónő indítványára a havi üléseken közérdekű témák fölött eszmecserét folytattak, a «*Nemzeti Nőnevelés*» tartalmáról havonként beszámoltak s az egyes czikkek fölött az igazgatónő értékes magyarázatokkal vitatkozást indított meg. Az önképzőkör *könyvtárt* is létesített, mely eddig 186 drb könyvet tartalmaz.

*

A szabadkai tanítónőképző új igazgatónője. A szabadkai állami tanítóképző-intézet finom műveltségű derék igazgatónője, *Hoffmann Amália,* ki 25 évig szolgálta lankadatlan buzgalommal leánynevelésünk ügyét, a jelen tanév elején megérdemelt nyugalomba vonulván, a vallás- és közoktatásügyi minister a megüresedett állásra *Balajthy Ilona* szabadkai képezdei tanítónőt léptette elő, ki a város és megye intelligens közönsége körében 18 évi tanítónői működési ideje alatt nagy népszerűségre tett szert s kinek igazgatói tevékenysége elé épen ezért nagy várakozással tekintenek. Reméljük, hogy Balajthy Ilona, ki kiképeztetését az állami polg. iskolai tanítóképző-intézetben nyerte, a kinevezteséhez füzött reményeket buzgó és odaadó tevékenységével meg fogja valósítani s a gondjaira bizott intézetet jelen virágzó állapotában nem csak megtartja, de fejleszti és tökéletesíti. Ebben a reményben és ezzel az óhajtással üdvözöljük az új igazgatónőt, kivánva tevékenységéhez az intézet üdvére sikert és az Isten áldását.

*

Szerkesztői üzenetek. *Többek* tudakozására értesítjük tisztelt olvasóinkat, hogy a Nemzeti Nőnevelés régi évfolyamai ez évi május végeig tetemesen leszállított áron kaphatók a kiadóhivatalban.

P. J. úrhölgynek Pancsova. Köszönjük. Közöljük.

H. E. úrhölgynek Szászváros. A női munkát értékesítő-egyletet jó lenne megpróbálni!

IRODALOM.

NÉPSZERŰ CSILLAGASZAT. Irta *David P. Todd.* Fordította dr. Darvai Móricz. Az eredetivel összehasonlította dr. Kövesligethy Radó. Budapest, 1901. Kiadja a K. M. Természettudományi Társulat.

Ezen könyvet, mely a Kir. M. Természettudományi Társulat könyvkiadó vállalatának legújabb könyvilletménye, őszinte örömmel üdvözölheti mindenki, a ki a csillagászat iránt érdeklődik. A mű népszerű s alig tételez föl több mennyiségtani előismeretet, mint a mennyit polgári vagy felsőbb leányiskoláink nyújtanak; mindamellett teljesen komoly irányú, nem könnyed olvasmánynak való. Irányát legjobban jellemzi, a mit maga a szerző mond előszavában. «A csillagászat első sorban megfigyeléseken alapuló tudomány és nincs ok arra, hogy tanulmányozása ne történjék ugyanily módon. Ez az eljárás bizonyos szellemi éberséget is fejleszt, mely nem engedi, hogy bármi elkerülje a figyelmet...»

Továbbá: «Ha a növendéknek egész fölszerelése mindössze egy méterrúd, tüvel átfurt kártyalap és a hármasszabály, nem lesz-e nagyobb hasznára, hogy önmaga méri a Napot, mintha bármilyen részletesen ismeri mindazon módszereket, melyekkel a csillagászok pontosan méregetik a világító égi testet . . .»

Ezen meggyőződés következménye, hogy a munka kiválóan gyakorlati irányú és tanítási célokra igen jól értékesíthető. Hogy csak egyet-két példát idézzek arra nézve, hogyan eszközli a szerző az ilyen méréseket, fölemlítem a Hold és Nap átmérőjének és a földrajzi szélességnek meghatározását úgyszólván műszer nélkül. A Hold átmérőjét bárki megmérheti, ha egy-két nappal holdtölte körül kelet felé néző ablakot használ s az egyik aklakredőt hecsukva, léczeit úgy állítja, hogy síkjaik a Hold felé irányúljanak. A szobában oly helyet kell keresni, hogy az onnan nézőre nézve a Hold két szomszéd lécz közét töltse ki. A szem megfelelő helyét asztalra rakott könyvekkel lehet megjelölni. Ha már most az észlelő megméri a szem távolát a léczektől, továbbá két lécz közét, kiszámíthatja a Hold átmérőjének közelítő értékét, ha Hold távolát, 384.000 kilométert fölhasználva, arányt állít fel. (Az eljárást a könyv részletesen adja meg.) Hasonló az eljárás, ha a Nap átmérőjét akarjuk meghatározni. Ekkor a szobát be kell sötétíteni s a napsugarakat az ablaktáblán hagyott kis nyiláson engedjük be. Ezek irányára merőlegesen papirlapot tartunk, a melyen a Nap kis kerek képe jelenik meg. Ha megmérjük ennek átmérőjét, továbbá a felfogó lapnak a kis nyílástól való távolságát és felhasználjuk a Napnak a Földtől való távolságát, a Nap átmérőjét ismét arányból kaphatjuk meg közelítőleg. Talán nem is kell külön hangsúlyoznom, hogy

a szerző ezen közelitő, kezdetleges méréseken kívül megismerteti a csillagászok pontos eljárását is.

A földrajzi szélesség, vagy, a mi ezzel egyértékű, a sarkmagasság mérése szintén könnyen eszközölhető kis nyilással és körbeosztással ellátott doboz segélyével. (81. lap.) Fölsorolhatnék még akárhány ilyen eljárást, melyet a szerző azért ismertet, hogy olvasója saját mérésével győződhessék meg olyan dolgokról, a melyeket különben csak el kellene hinnie.

A mi a könyvnek tartalmát, beosztását illeti, erről bár rövid, de mégis részletesebb tájékoztatást óhajtok adni, hogy a tárgyalt anyag gazdagságát föltüntethessem.

Az első fejezetben a szerző bevezetésképen elmondja, milyen égitestek láthatók az égboltozaton, mi a különbség álló csillagok és bolygók között, mik a csillagképek, milyenek a csillagok távolságai.

A két következő fejezetben a szerző az égen való tájékozás módjait és eszközeit, a horizon-, æquator- és ekliptikarendszer köreit s ezek elnevezését ismerteti, kiváló figyelemmel lévén arra, hogy az olvasó lehetőleg tiszta és szabatos fogalmakat szerezhessen ezen, eleinte elég nehézséget okozó meghatározási elemekről. Hogy ezt megkönnyítse, a szerző minden egyes rendszerre vonatkozólag egyszerű abroncsokból összeállítható mintákat ismertet. de ezek mellett mindjárt a mérésekre valóban használt műszerek rajzait is közli, részint csak vázlatosan, részint igazi alakjukban.

A negyedik fejezetben a szerző sok gyakorlati útmutatást ad arra nézve, hogyan lehet a különböző csillagokat és csillagképeket fölismerni, fölkeresni (pl. az állatövieket az év bármely részében). Egyúttal részletesebben tárgyalja a földrajzi szélesség befolyását az égboltozaton látható csillagok helyzetére, napi mozgására.

A következő három fejezet a földről szól. A szerző először a Föld alak- és nagyságbeli viszonyait tárgyalja, kiterjeszkedvén a háromszögelési munkálatokra, a földrajzi szélességnek, a Föld alakjának, tömegének meghatározási módjaira s a sugártörés befolyására.

Különösen érdekes a hatodik fejezet, a melyben a szerző a Föld tengelye körüli forgásával kapcsolatban az időmérést tárgyalja.

A szerző itt csakugyan mindent elkövet, hogy a különböző földrajzi hosszúságú helyeken való időkülönbséggel járó viszonyokat, a középidő és csillagidő, valamint a napórán jelzett időközötti összefüggést, az egységes időt, a lehető legvilágosabban magyarázza. A ki ezen eléggé bonyolult kérdésekkel nincs tisztában, alig talál jobb útbaigazítót, mint ezt a fejezetét, kapcsolatban a következővel, a melyben a Föld Nap körüli évi mozgása, az évszakok váltakozása, a naptár stb. van részletesen és világosan tárgyalva.

Erdekes a 8. fejezet, melynek felirata: «A hajós csillagászata.» Ez ismét tanusítja a szerző kiváló gyakorlati érzékét. Hiszen hogy a hajósnak szüksége van csillagászati ismeretekre, azt jóformán mindenki tudja. De hogy miben áll tulajdonképen a csillagászat szerepe a hajózás alkalmával, azt már aligha tudnák nagyon sokan megmondani. A szerző megmagyarázza, milyen jellegűek a szükséges megfigyelések s első sorban a hajó-chronometert ismerteti, mely a hajós-csillagász egyik legfontosabb műszere. Ez t. i. greenwichi időt jelez és ha a hajós kézben tartható szög-

mérőjével, a szextánssal meghatározta pl. a Nap delelési magasságát s a delelés időpontját, a hajózási almanach adatai segélyével meghatározhatja azon pont földrajzi szélességét és hosszát, a melyen a hajó éppen van. Az ilyen megfigyelés a nyilt tengeren mindennapi teendő. A szóban levő fejezet továbbá ismerteti az időjelzést a hajó födélzetén, a tengerjárás lényegét és fontosságát a hajózásra s egyebek közt még a dátumválasztót. Az ezt magyarázó példát a fordító és revizor európai viszonyokra alakították át s ez a példa elég érdekes arra, hogy idézetben itt is közöljem.

«Képzeljünk közelítőleg Budapest szélességi köre mentén vasutat, mely az egész Földet övezi és melyen óránkinti 1130 kilométernyi sebességet kifejtő lokomotivok közlekednek. Szerdán délben keljünk útra Astrachanból nyugat felé; közel egy óra alatt Odessába, ismét egy óra múlva Budapestre, még egy óra eltelte után Párisba érünk. Minthogy ezek a városok egymástól körülbelül 15 fokra, azaz egy-egy hosszúsági órára esnek, nyilvánvaló, hogy e városok mindegyikében és ugyanígy minden közbeeső állomáson érkezésünkkor szerda déli 12 óra lesz, mert az utas nyugati irányban ép oly gyorsan halad, mint a Föld kelet felé forog; tehát az úton folyvást dél marad. Folytassuk útunkat nyugat felé, mindig ugyanazzal a sebességgel az egész Föld körül. Az éjszaka nem köszönthet be, mert hiszen a Nap nem áldozott le. Így tehát éjfél sem lehet. Hogyan vált tehát csütörtökre a szerdai nap? Mert akkor is szerdai déli 12 óra lesz-e még, mikor az utas Astrahanba visszatért?

«Megérkezésekor, elindulása után 24 órával, azt fogják neki mondani, hogy csütörtök dél van. Hol változott tehát a nap? Nyilvánvaló, hogy valahol meg kell történnie e változásnak, 24 óránként egyszer. Közmegegyezés szerint e változás a Greenwichtől számított 180-ik délkörnél megy végbe, mert a délkör közelében kevés szárazföld található és így kevés embernek okoz alkalmatlanságot a változás. A greenwichi dél a 180-ik délkör éjféli órája. Ha tehát a Csendes-Óczeánon nyugat felé haladó hajó e délkörhöz — tegyük föl — szerdán éjfélkor érkezik, a legközelebbi pillanatban, a mint a délkörön túl haladt, péntek éjféli 0 óra az idő. Rendesen nem épen éjfélkor érkeznek a hajók a 180-ik délkörhöz, de ez mit sem változtat a dolog lényegén; minden odaérkezéskor egy egész nap, vagyis 24 óra kihagyandó... Ez a tapasztalat, mely a Csendes-Óczeánt járók előtt nem ismeretlen, az «elveszett nap» nevét viseli... Ha kelet felé utazva kelünk át a 180-ik delkörön ellenkezőleg járunk el és 24 órát le kell vonni a keltezésből. Például, ha a hajó szerdán délelőtt 10 órakor érkezik az említett délkörhöz, átléptével azonnal kedd délelőtti 10 óra lesz...» Úgy hiszem, ez a magyarázat elég alkalmas arra, hogy a dátumváltozás lényegét, az egy nap kihagyását vagy még egyszer való számítását érthetővé tegye.

A 9. fejezet a csillagvizsgálókat és műszereiket tárgyalja. Ez is igen alkalmas arra, hogy az olvasó, a ki csillagvizsgáló obszervatóriumot még nem látott, némileg tiszta fogalmat nyerjen arról, mi minden van egy ilyen modern fölszerelésű csillagvizsgálóban. A szerző egészen elemi módon, könnyen érthetőleg tárgyalja a messzelátók működését, szerkezetét, azok fölszerelését, azok fajtáit, megismerteti a rendkivül kis idők mérésére való eszközöket, a chronográfot, fotochronográfot, a csillagászati fotografiák készítésének módját és czéljait; az olvasó szóval egészen a modern fölszerelést ismeri meg ezen fejezetből.

Az eddig megbeszélt fejezetek a könyvnek kb. felét teszik ki. A következő részben a szerző magukat az égi testeket ismerteti. Így a Hold, a Nap, a bolygók, üstökösök, ködfoltok és csillaghalmazok külön terjedelmes fejezetekben tárgyaltatnak. Behatóbb ismertetés nagyon is messzire vezetne. Legyen elég azt konstatálni, hogy az olvasó itt röviden mindenről értesül, a mit ezen égi testekről megállapítani sikerült. Mozgásuk, nagyságuk, távolságuk, fizikai alkatuk, a rajtuk végbemenő változások és folyamatok, a megfelelő műszerek és eljárások — mindaz, a mit észlelés, számítás fotografálás révén lehetett megtudni, az tárgyát képezi ezen fejezeteknek.

Spekulációkba, regényes és fantasztikus rajzokba, túlságos elméleti fejtegetésekbe a szerző nem bocsátkozik. Ez csak előnyére válik a könyvnek, mert így mindig a tárgyilagos észlelés, az igazi természettudományi kutatás talaján marad.

A fordítás és revizió láthatólag gonddal és lelkiismeretesen végeztetett. A nyelvezet egyszerű, világos és magyaros. A könyv végén levő műszótárnak, mely a csillagászatban használatos műszavaknak betűsoros jegyzékét és azok értelmezését talmazza, az olvasó mindenesetre igen jó hasznát fogja venni. Szintúgy igen jó szolgálatot tett a revizor az olvasónak azzal, hogy a külföldi adatokkal mindig az európai, főleg hazai adatokat állítja szembe.

A könyv kiállítása igen tetszetős, nyomása tiszta. 323 rajz és hat tábla díszíti. Ebből is látható, hogy a szerző a legnagyobb mértékben törekedett a szemléltetés eszközeit felhasználni s ezzel bizonyára megkönnyíti olvasójának munkáját. Igaz, hogy az ábrák nem mindig pontos szerkesztés eredményei s a szigorú kritikát nem mind állná.

Mindent összevéve azt állítom, hogy ezen könyvet minden iskolának meg kellene szereznie. Ennél jobb és becsesebb könyvet keresve sem talál az, a ki a csillagászatot tanulni vagy tanítani akarja, a nélkül, hogy mennyiségtani előismeretekre támaszkodhatnék.

Budapest, 1902 február hávában. *Csemez József.*

*

ANATÓMIA ÉS DIVAT. Három népszerű előadás. Irta dr. *Thanhoffer Lajos* egyetemi tanár. Budapest. Kiadja a Kir. M. Természettudományi Társulat.

A könyv, mely ezen czímen a mult év végén jelent meg, azon előadásokat tartalmazza, melyeket a szerző Budapesten a Kir. M. Term. tud. Társulat előadó estélyein tartott.

A théma, melyet a szerző tárgyal, olyan, hogy az mindig időszerű. Olyan igazságokat mond el, a melyeket már sokan hangoztattak, de a melyeket nem lehet elég sokszor ismételni. Szükséges, hogy komoly szaktudós legyen, a ki az ilyen dolgokat fejtegeti, mert csak neki lehet reménye, hogy állításait komolyan vegyék és megszívleljék. A szándék, mely a szerzőt munkájában vezérelte, a lehető legnemesebb és méltán megérdemli mindenki elismerését, a ki az ember egészségét becsüli s annak megóvását, védelmét kívánja. Hiszen akárki olvassa is ezen könyvet, lépten-nyomon kénytelen elismerni, hogy sokszor vétkezik saját egészsége ellen, akár azért, mert nem ismeri a czélszerűtlen ruházkodás hatását a test szerveire, akár azért, mert a mindenható divat zsarnoksága ellen nem tud és nem akar cselekedni. Pedig éppen ezen könyvből

is megtudhatja bárki, hogy a ruházat rossz behatásaitól meg lehet szabadulni, csak akarni kell.

A szerző három nagyobb részre osztja könyvét. Ezekben 1. a végtagokról, 2. a törzsről és 3. a fejtől és nyakról, illetve ezek ruházatáról és divatjáról szól.

Mindhárom részben az első helyet az illető testrészek anatómiai ismertetése foglalja el. A szerző számos ábrán mutatja be a test szilárd és puha alkotórészeit, az izmokat, idegeket, ereket és szembe állítja a rendes, egészséges, el nem torzított test alkotását azzal, a melyet a czélszerűtlen ruházat már megnyomorított. Ezek rendkívül tanulságos ábrák. Sokkal meggyőzőbbek, mint holmi hosszú vagy epés, gúnyos fejtegetések. Igaz, hogy kellő helyen és alkalommal ezek is hatásosak és szerző használja is. De az egész könyv alapja oly komoly és tapasztalati tényeken alapuló, hogy a szerző bátran alkalmazhatta ezeket a fegyvereket is.

A ki a könyvet csak futólag, felületesen olvasgatja vagy nézegeti, esetleg megütközik egyik-másik állításon vagy ábrán. A ki azonban okulni akar mások kárán, vagy esetleg már a magáén is és komolyan, tanulmányozva olvassa, az őszinte hálát fog a szerző iránt érezni. Tanitónőknek, nevelőnőknek, szülőknek, kik serdülő leányok testi épségére és fejlődésére gondot akarnak fordítani, a legmelegebben ajánlható a könyv tanulmányozása. A testi épség nagy kincs, melyet elveszteni könnyű, míg a veszteséget helyrehozni nehéz, sokszor lehetetlen.

Csemez József.

*

RAJZOLÓ MÉRTAN. A felsőbb leányiskolák I. és II. osztálya, a polgári leányiskolák I—IV. osztálya számára. Irta *Szuppán Vilmos*. Az új tanterv szerint átdolgozott negyedik kiadás. A szöveg közé nyomott 190 ábrával és 8, részben színes könyomatú rajzlappal. Ára 2 korona.

Elterjedt és elismert könyvnek újabb kiadása e munka, melyet a szerző az új tanterv szellemében dolgozott át a felsőbb leányiskola I., II. osztálya számára.

Érdeklődéssel nézzük át s először is a tananyag csoportosítása köti le figyelmünket. A síkbeli alakok mértanán kezdi, erről áttér a térbeli alakok mértanára s végül a sík térbeli helyzetét tárgyalja. A távlattan elemeivel foglalkozó részt sz előbbi kiadástól eltérően, az új tanterv értelmében elhagyja. Az anyag, melyet e könyv az I. és II. osztály számára felölel, soknak látszik, de minthogy ezt részben a módszeres feldolgozás okozza — a mi tulajdonképen a tanító vezetésére szolgál — aggodalmunk eloszlik.

A rendezésnél feltünik az anyag helyes csoportosítása, logikus egymásutánja és a fokozatos haladás.

Először is az alapfogalmakat világosítja meg szemlélet útján. Tételeit is szemlélet és összehasonlítás folytán keletkezteti. Különös tekintettel van azon tételek megfejtésére, melyek a szerkesztéseknél használatosak.

Nemcsak a szükséges szakismeretet adja meg, hanem helyes módszerrel kézbeli ügyesség megszerzésére vezeti a tanulót. Ennek elérése czéljából megmagyarázza a rajzeszközök czélszerű használatának módját. A gépies utánzás kerülése végett a rajzolást az előállítandó alak

tüzetes megbeszélése előzi meg. A magyarázatot ábrákkal és rajzmintákkal szemlélteti részben a szöveg között, részben külön lapon.

Gyakorlott pedagogiai érzékkel úgy kezeli az anyagot, hogy nemcsak szakismeretet, kézbeli ügyességet nyújtson, hanem felölelje a rajzoló mértannal kapcsolatba hozható rokonismereteket.

Összeköti pl. a számtannal. E célból az egyes síkidomok ismertetése után a területszámítást veszi. A diszítményrajzok megválasztásánál tekintettel van a női munkára, illetőleg a gyermek foglalkozási körére, játékaira stb. Az ékítmények rajzolásánál észlelhető törvények megfigyelésére különböző korszakok művészi diszítményeit mutatja be, a «stíltani» fogalmak keletkeztetése végett pedig művészettörténeti értékkel bíró emlékek képét adja.

Különös érdeme a szerzőnek, hogy több magyar mintát vesz fel. Továbbá, hogy a magyar ipar pártolására serkenti a tanulót, a mikor a rajzszerek felsorolásánál a magyar gyártmányokra hívja fel a figyelmét és megjelöli a gyárakat, melyekben ezeket előállítják.

Ha e rövid méltatáshoz még azt teszszük hozzá, hogy a könyv stílusa tömör és világos és teljesen érvényre juttatja az ideális rajztanítás szempontjait, elmondhatjuk, hogy e munka méltán sorakozik a szerző többi elismert tankönyvei mellé. *Polereczky Jolán.*

*

Beküldött könyvek: *A magyar népoktatásügy szervezete.* A tanítóképző-intézetek IV. osztálya számára. Irta dr. *Baló József.* Ára 1 kor. 80 fill. Budapest, 1902. Lampel Róbert (Wodianer F. és fiai) kiadása. *Lélektan. Tekintettel a nevelés feladataira.* Tanítóképző-intézetek II. osztálya számára. Irta dr. *Baló József.* Ára 1 kor. 80 fill. Budapest, 1902. Lampel Róbert (Wodianer F. és fiai) kiadása.

A Magyar Könyvtárban legújabban megjelentek: 276. sz. *Turgenyevtől:* A kegyelemkenyér; a 275. sz. *Peisner Ignácztól:* Képek a régi Pest-Budából; 274. sz. *Ouidától:* A kis tolvaj és egyéb elbeszélések; 273. sz. *Conach Doyle:* Dr. Holmes kalandjai. Egy-egy füzet ára 30 fillér. Lampel Róbert (Wodianer F. és fiai) kiadása.

Az 1902-iki évre előfizettek.

Algover Erzsébet, Pozsony; Alapi Julia, Pozsony; Algyői áll. el. isk.; Aszódi egyházkerületi leány. int.; III. Timár-utczai el. isk.; VI. Uj-utczai áll. fels. leányisk.; X. Kápolna-téri közs. el. isk.; Országos Nőképző Egyesület; István-téri áll. el. iskola; X. Tisztviselőtelepi közs. el. isk.; X. Maglódi-úti el. iskola; III. Üröm-utczai közs. el. isk.; Orsz. közokt. tanács, Budapest; VI. Szív-utczai közs. el. isk.; IV. Külső váczi-úti közs. el. isk.; I. Attila-utczai közs. el. isk.; IX. Mester-utczai közs. el. isk.; IX. gr. Károlyi-utczai közs. el. isk.; X. Bánya-utczai pol. leányisk. «Budapesti Tanitóegylet»; I. Iskola-téri közs. el. iskola; I. Iskola-téri felsőbb leányiskola; Budapesti evang. el. és polg. isk.; Budapesti «Tisztviselők Egylete»; III. Lajos-utczai közs. el. isk.; III. Tanuló-utczai közs. el. iskola; Budapesti áll. el. tanitóképző intézet; I. Czakó-utczai közs. el. iskola; Bret Berta, Szarvas; Botta Anna, Fogaras; Bartholomeidesz Adél, Dozsnyó; Bajai áll. tanitóképezde; Békés-Csabai áll. el. isk.; Bollinger Irén, Pozsony; Bartók Erzsébet, Pozsony; Áll. felsőbb leányisk., Beszterczebánya; Baaden Károly, Nagybeeskerek; Klementis Ilona, Üzbégh; Caroni Piroska, Fiume; Császár Boriska, Pozsony; Tanító-testület, Csanád-Palota; polg. l. iskola, Dobsina; Áll. leányiskola, Déva; polg. iskola, Dicső-Szt-Márton; Ekér Auguszta, Budapest; áll. tanilónőképezde, Eperjes; r. kath. polg. l. isk. Érsekujvár; Entz Jolán, Budapest; Erőss Ilona, Budapest; * Egressy Anna, Budapest; Éliász Dóra, Szolnok; Fischer Károlyné, Abauj-Szikszó; áll. polg. l. isk., Fogaras; Fizély Júlia, Ujvidék; Ferenczy Ilona, Igriczi; * Teneschan Irma, Győrött; Fodor Riza, Budapest; Forster Mariska, Pozsony; Fisher Janka, Pozsony; Freund Vilma, Budapest; Frenreisz Sarolta, Budapest; áll. el. tanítónőképző, Győrött; * Györgyfy Margit, Balassa-Gyarmat; polg. l. isk., Galgócz; áll. el. iskola, Gyöngyös; Grabovszky Jolán, Ungvár; áll. polg. l.; isk., Győrött; Orsolya rendi polgári el. isk. ,Győrött; áll. polg. el. iskola, Gyöngyös; Ganovszky nővérek, Munkács; M. kir. államvasutak gépgyárának, Diósgyőr; Hantos Kamélia, Kalocsa; özv. König Henrikné, Alsó-Dabas; Huszka Hermin, Örkény; Huimann Mária, Csanád-Apáczán; Hencz Apollónia, Zala-Egerszeg; Horcsin Vilma, Pozsony; Herczog Sarolta, Budapest; Hulitiusz Jánosné, Budapest; Polg. l. iskola, Kopánfalu; áll. ovónőképző intézet, Hódmező-Vásárhely; áll. polg. l. iskola, Hódmező-Vásárhely; Javos Vilma, Pozsony; Jovánovits, Pancsova; Kertscher Sándor, Késmárk; Áll. el iskola, Kézdivásárhely; Király Emma, Kismarton; Kelemen Gizella, Kismarton; Krompecher Irén, Klazán; * Kállai Mariska, Komárom-Ujváros; * Komár Hermin. Diósgyőr; közs. felső leányiskola, Nagy-Kőrös; közs. polg. l. isk., Körmöczbánya; polg. l. iskola, Kaposvár; áll. polg. l. isk., Kapuvár; Kiss Mariska, Pozsony; Kercser Paula, Pozsony; Kutassy Mariska, Pozsony; Komáry Erzsébet, Budapest; áll. polg. l. isk., Keszthely; áll. polg. l. isk., Kecskemét; áll. felsőbb leányisk., Lőcse; polg. l. iskola, Losoncz; Lenk Dóra, Pozsony; áll. felsőbb leányiskola, Mármaros-Sziget; dr. Márki Sándor, Kolozsvár; áll. polg. isk., Miskolcz; Maszi Jolán, Pozsony; Menser Margit, Pozsony; Mild Sarolta, Pozsony; Mitták Erzsébet, Pozsony; Mann Aranka, Pozsony; Majláth Margit, Pozsony; Mück Teréz, Pozsony; Matinger Luiza. Budapest; Matinger Luiza igazgatónő, Budapest; * Merle Mariska, Budapest; Maha Árpád, Sopron; áll. el. iskola, Magyar-Pécskán; Magda Teréz, Debreczen.

Felhivás előfizetésre.

A „Nemzeti Nőnevelés“ az 1902-ik évben — a régi zászló alatt, a régi jelszóval — huszonharmadik évfolyamát kezdi meg. Főtörekvése: hogy tehetsége szerint hozzájáruljon nőnevelésünk nemzeti szellemben való tovább fejlesztéséhez, s hogy összekötő kapcsúl szolgáljon mindazok közt, a kik nőnevelésünknek e szellemben munkásai.

A „Nemzeti Nőnevelés“ az egyetlen nőnevelési szakfolyóirat irodalmunkban.

A „Nemzeti Nőnevelés“ a legolcsóbb pedagogiai folyóirat.

Két oly körülmény, a mely okot s módot szolgáltat folyóiratunk pártolására, mely csak tömegesebb részvétel mellett tarthatja fenn magát áldozatok nélkül.

A „Nemzeti Nőnevelés“ az 1902-ik évben is megjelen (az iskolai nagy szünet idejét kivévén) minden hónapban három nyomott ívnyi terjedelemben.

Előfizetési díj: egész évre 4 kor.

Csak egész évre nyitunk előfizetést; de az előfizetési összeg két részletben való lefizetését is elfogadjuk.

Az előfizetési pénzek a „Nemzeti Nőnevelés“ címe alatt a VI. kerületi állami polg. iskolai tanítónőképző intézetbe (Andrássy-út); a folyóirat szellemi részét illető közlemények Sebestyénné Stetina Ilona szerkesztőhöz (VI., Bulyovszky-utcza 28. sz.) küldendők.